

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2021

Denisa Kleinová

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických

Pečeti královéhradeckých biskupů do konce 18. století

Bakalářská práce

Autor: Denisa Kleinová
Studijní program: B7105 Historické vědy
Studijní obor: Archivnictví – historie
Forma studia: Prezenční
Vedoucí práce: Mgr. Martina Bolom - Kotari, Ph.D

Hradec Králové, 2021

Zadání bakalářské práce

Autor: Denisa Kleinová
Studium: F18BP0060
Studijní program: B7105 Historické vědy
Studijní obor: Archivnictví - historie

Název bakalářské práce: **Pečeti královéhradeckých biskupů do konce 18. století**
Název bakalářské práce AJ: *Seals of bishops in Hradec Králové until the end of the 18th century*

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se věnuje pečetím hradeckých biskupů od doby založení královéhradecké diecéze do konce osmnáctého století. Cílem je shromáždit dostupné dochované exempláře biskupských pečetí, půjde zřejmě o pečeti dochované v rámci aktového materiálu, doplněné o pečeti přivěšené k pergamenovým listinám. Provedena bude sfragistická a ikonografická, resp. heraldická analýza jednotlivých pečetí. Dále se na základě provedeného výzkumu pokusí zhodnotit možnosti studia novověké sfragistiky. Práce také přinese stručné medailonky hradeckých biskupů, které vytvoří rámec pro typologii jejich pečetí, a to od prvního biskupa Matouše Ferdinanda Sobeka z Bílenberka, až po Jana Lepolda Haje.

Bolom-Kotari, Martina, *Pečeti hradiských premonstrátů v pozdním středověku a raném novověku*. Hradec Králové 2015.

Bolom-Kotari, Martina, *Ecclesiastical sigillography in the Czech Republic: current situation, themes and perspectives*. *Revista Portuguesa de História* 48, 2017, pp. 17-37.

KREJČÍKOVÁ, Jarmila - KREJČÍK, Tomáš. *Úvod do české sfragistiky*, Ostrava, 1989.

KREJČÍK, Tomáš, *Studium církevní sfragistiky a heraldiky v České republice po roce 1945*, in: *Genealogické a heraldické informace Brno: Moravská genealogická a heraldická společnost 19 (34)*, 2014 [vyd. 2015], s. 9-23.

MÜLLER, Karel, *Sbírka typářů olomouckých biskupů a arcibiskupů. ("Nálezová" zpráva)*. In: *Slavme chvíli ... Sborník k 70. narozeninám Jana Bistřickéhoho*. Ústí nad Orlicí 1999 s. 37-42.

POKORNÝ, Pavel R., *Znaky královéhradeckých biskupů*, in: *Chrám Svatého Ducha a královna Eliška Rejčka v Hradci Králové 1308-2008. Historická tradice města. Od chrámu ke katedrále. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 15. a 16. října 2008 v Hradci Králové*, Hradec Králové 2009, s. 155-177.

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Martina Bolom Kotari, Ph.D.

Oponent: Mgr. Jindřich Kolda, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 21.2.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem veškerou použitou literaturu a prameny.

V Hradci Králové dne 30. července 2021.

Denisa Kleinová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Martině Bolom – Kotari, Ph. D., za odborné vedení, vstřícný přístup a cenné rady a připomínky, které mi po dobu vypracovávání mé práce poskytovala. Také bych chtěla poděkovat pracovníkům Státního okresního archivu Hradec Králové za poskytnutí materiálu a také pracovníkům z Národního archivu, kteří mi poskytli fotografie.

Anotace

KLEINOVÁ, Denisa, *Pečeti královéhradeckých biskupů do konce 18. století*, Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2021, 77 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se věnuje pečetím hradeckých biskupů od doby založení královéhradecké diecéze do konce osmnáctého století. Cílem je shromáždit dostupné dochované exempláře biskupských pečetí, půjde zřejmě o pečeti dochované v rámci aktového materiálu, doplněné o pečeti přivěšené k pergamenovým listinám. Provedena bude sfragistická a ikonografická, resp. heraldická analýza jednotlivých pečetí. Dále se na základě provedeného výzkumu pokusí zhodnotit možnosti studia novověké sfragistiky. Práce také přinese stručné medailonky hradeckých biskupů, které vytvoří rámec pro typologii jejich pečetí, a to od prvního biskupa Matouše Ferdinanda Sobka z Bilenberka, až po Jana Leopolda Haye.

Klíčová slova: pečeť, královéhradečtí biskupové, sfragistika, 17. století, 18. století.

Annotation

KLEINOVÁ, Denisa, Seals of bishops in Hradec Králové until the end of the 18th century, Hradec Králové: Faculty of Philosophy, University of Hradec Králové, 2021, 77 pp. Bachelor Degree Thesis.

My bachelor thesis deals with the seals of Hradec Králové bishops from the establishment of the Hradec Králové diocese until the end of the 18th century. The aim of the thesis is to collect available surviving exemplars of bishop's seals. Thesis will be probably about the surviving seals within act material, complemented by the pendant seals to parchment documents. Next step will be sphragistic and iconographic or rather heraldic analysis of individual seals. And then I will try to evaluate the possibilities of the studying modern sphragistic. The work will also concern with short biography of the bishops in Hradec Králové, which will provide a framework for the typology of their seals from the first bishop Matouš Ferdinand Sobek of Bilenberk to Jan Lepold Hay.

Keywords: seal, bishops in Hradec králové, sphragistic, 17th century, 18th century

Obsah

Seznam zkratek.....	10
Úvod	11
1. Královehradecká diecéze.....	15
1.1 Založení královehradeckého biskupství.....	15
1.2 Vývoj biskupství od 17. do konce 18. století.....	18
1.3 Královehradečtí biskupové	19
1.3.1 Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberka.....	19
1.3.2 Jan Bedřich z Valdštejna	20
1.3.3 Jan František Kryštof, svobodný pán z Talmberka	21
1.3.4 Bohumír Kapoun, svobodný pán ze Svojkova	22
1.3.5 Tobiáš Jan Becker.....	23
1.3.6 Jan Adam Bernhard hrabě Vratislav z Mitrovic.....	23
1.3.7 Václav František Karel Košínský, svobodný pán z Košina.....	25
1.3.8 Mořic Adolf Karel vévoda Saský	26
1.3.9 Jan Josef hrabě Vratislav z Mitrovic	26
1.3.10 Antonín Petr hrabě Příchovský, svobodný pán z Příchovic	27
1.3.11 Heřman Hannibal hrabě z Blümegen.....	28
1.3.12 Jan Ondřej Kaiser rytíř z Kaisern	29
1.3.13 Josef Adam hrabě Arco	30
1.3.14 Jan Leopold Hay	30
2. Církevní sfragistika	32
2.1 Vývoj církevní sfragistiky	32
2.2 Církevní pečeti	33
2.2.1 Biskupské pečeti	34

3. Pečetí královéhradeckých biskupů	36
3.1. Katalog pečetí	36
3.2. Sfragistický rozbor pečetí	49
3.2.1. Pečetní typy a druhy	49
3.2.2. Tvar pečetí	50
3.2.3. Materiál.....	51
3.2.4. Způsob připevnění pečetí.....	51
3.2.5. Ochranné prostředky.....	51
3.2.6. Pečetní obraz.....	52
3.2.7. Pečetní texty	52
3.2.8. Funkce pečetí	53
3.3. Heraldická analýza.....	54
3.4. Porovnání pečetí královehradeckých biskupů s jejich erbovními znaky. A porovnání pečetí královéhradeckých biskupů s pečetěmi biskupů olomouckých a s pečetěmi hradiských opatů.....	56
3.5. Typy písemností.....	58
Závěr.....	61
Prameny a literatura.....	63
Přílohy	66

Seznam zkratek

AZK – Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II.

BA – Biskupský archiv

CGL – České gubernium – guberniální listiny

FP-L – Česká finanční prokuratura Praha – listiny

inv. č. – inventární číslo

NA – Národní archiv

k - karton

SOKA – Státní okresní archiv

Úvod

Tématem bádání jsou pečeti královéhradeckých biskupů od doby založení královéhradecké diecéze do konce osmnáctého století. Cílem bakalářské práce je shromáždit exempláře biskupských pečeti, které jsou dochované v aktovém materiálu ve Státním okresním archivu Hradec Králové, a dále přivěšené pečeti k pergamenovým listinám, které jsou k dispozici v Národním archivu v Praze. Dalším úkolem je zhotovení katalogu pečeti, ze kterého se provede sfragistická a heraldická analýza jednotlivých pečeti.

U sfragistické analýzy se zaměříme na vnější znaky pečeti, které jsou typické pro novověké období. U heraldické analýzy půjde především o to správně blasonovat erb u jednotlivých pečetních obrazů. Některé pečete ale nejsou dobře zachovalé, a proto na nich není vidět, co je přesně na pečetním obraze vyobrazeno. Na základě toho je bakalářská práce obohacena jednotlivými medailonky královéhradeckých biskupů, čímž se vytvoří podklad pro typologii jejich pečeti, a to díky jejich původu (rodinnému znaku), který se na pečeti objevuje. Jedná se celkem o čtrnáct medailonků královéhradeckých biskupů a to od biskupa Matouše Ferdinanda Sobka z Bilenberka až po biskupa Jana Leopolda Haye.

Základním pramenem pro naše bádání byl aktový materiál fondu Biskupského archivu, uloženého ve Státním okresním archivu Hradec Králové, kde je tento fond tvořen fascikly jednotlivých biskupů. Použito bylo jen jedenáct fasciklů, jelikož u třech biskupů se nedochovalo písemnosti a to u biskupa Bohumíra Kapouna ze Svojkova, Mořice Adolfa Karla vévody Saského a Aloise Josefa hr. Krakovského z Kolovrat.¹ U některých biskupů navíc bylo minimum písemností, u kterých žádná pečeť nebyla přítížena. Nevýhodou je to, že pečete nejsou v aktovém materiálu zaznamenány, proto badatel musí všechen materiál projít. Je pravděpodobné, že tyto biskupské pečete se dají nalézt i v jiných archivech díky korespondencím, které si vedli. Celkem je použito pro tuto bakalářskou práci 21 pečeti, některé z nich jsou přidány z fondu České gubernium, Česká finanční prokuratura Praha, Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II., uložené v Národním archivu.

¹ FRANCEK, Jindřich, ŠIMEK, Tomáš, *Biskupský archiv. Hradec Králové I. Díl 1659-1934*, SOA, 1993, s. 18-20.

O těchto pečetích nemáme dostatek informací, ale zato máme literaturu o jejich znacích (erbecch), které se vyskytují právě v jejich pečetním obraze. Důležitým podkladem pro typologii pečetí je článek Pavla Pokorného, *Znaky královéhradeckých biskupů*,² nebo kniha Jany Croy, *Královéhradečtí biskupové a jejich rezidence*,³ kde můžeme najít vyobrazené erby královéhradeckých biskupů. Ohledně sfragistické analýzy se můžeme opřít o knihy Jarmily a Tomáše Krejčíkových, (*Úvod do české sfragistiky*⁴ nebo *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*.⁵ Dále můžeme použít i publikaci Karla Maráze, *Sfragistika: studijní texty pro posluchače pomocných věd historických a archivnictví*.⁶ V heraldické analýze se můžeme opřít o literaturu, která je popsána výše, ale můžeme ji doplnit knihou od Tomáše Krejčíka, *Základy heraldiky*.⁷ O základech blasonování se můžeme dočíst v knize Milana Bubna, *Encyklopedie heraldiky*,⁸ která pomohla nastínit církevní heraldiku. Pro porovnání můžeme použít knihu od Karla Schwarzenberga, *Heraldika*.⁹

Jelikož se jedná o církevní novověké pečetě, o kterých není tolik informací jako o středověkých církevních pečetích, vychází tato práce z knihy Martiny Bolom-Kotari, *Pečetě hradiských premonstrátů v pozdním středověku a raném novověku*.¹⁰ Zajímalo nás, jak se pečetě měnily, co je typické pro novověkou pečeť a následně jsme porovnali pečetě královéhradeckých biskupů s pečetěmi hradiských premonstrátů. Abychom porovnali znaky na pečetích biskupů a opatů a co lze z toho vyvodit, a také co je pro raně novověké církevní pečetě charakteristické. Dále také vycházíme z jejího článku *Eccle-*

² Pavel R, POKORNÝ, *Znaky královéhradeckých biskupů*, In: Chrám Svatého Ducha a královna Eliška Rejčka v Hradci Králové – historická tradice v dějinách města od chrámu ke katedrále 1308-2008, Ústí nad Orlicí, 2009.

³ Jana, CROY, *Královéhradečtí biskupové a jejich rezidence*, Hradec Králové, 2014.

⁴ Jarmila KREJČÍKOVÁ – Tomáš KREJČÍK, *Úvod do české sfragistiky*, Ostrava, 1989.

⁵ Titíž, *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*, Praha, 1987.

⁶ Karel, MARÁZ, *Sfragistika: Studijní texty pro posluchače pomocných věd historických a archivnictví*, Masarykova Univerzita Brno, 2014.

⁷ Tomáš, KREJČÍK, *Základy heraldiky*, Ostrava 2008.

⁸ Milan, BUBEN, *Encyklopedie heraldiky*, Praha, 1999.

⁹ Karel František, SCHWARZENBERG, *Heraldika*, Praha, 2007.

¹⁰ Martina, BOLOM-KOTARI, *Pečetě hradiských premonstrátů v pozdním středověku a raném novověku*, Červený Kostelec, 2015.

siastical sigillography in the Czech Republic: current situation, themes and perspectives,¹¹ ve kterém se zabývá výzkumem církevních novověkých pečeti, kde mimo jiné zmiňuje, že „*pečetě po roce 1526 mají také svou hodnotu*“.¹²

Sfragistika je jednou z pomocných věd historických a je úzce provázaná i s jinými pomocnými vědami. Kromě heraldiky spolupracuje i s diplomatikou, která pomáhá tak, že listina určuje poměrně přesně časové zařazení pečeti.¹³ S diplomatickým materiálem nám pomáhala kniha od Jindřicha Šebánka, *Česká diplomatika do roku 1848*,¹⁴ která nám pomohla identifikovat některé písemnosti a díky tomu jsme mohli poznat i hodnotu pečeti, a také zda se jedná o velkou či menší pečeť. Pro typologii pečeti můžeme použít knihu od Ivana Hlaváčka, *Vademecum pomocných věd historických*.¹⁵

Bakalářská práce je členěna do tří kapitol, kde každá z nich je rozdělena na několik podkapitol. První kapitola se věnuje vzniku královéhradecké diecéze a jejím biskupům. Je rozdělena do tří podkapitol. V té první se seznámíme s příčinami, které vedly k tomu, že v Hradci Králové vzniklo biskupství, a také jaké spory musel řešit první biskup Matouš Ferdinand z Bilenberka. Druhá podkapitola popisuje, jakými změnami prošel Hradec Králové v 17. a 18. stoletím v kulturní a církevní oblasti. Ve třetí podkapitole se podíváme do života všech čtrnácti biskupů.

Druhá kapitola pojednává o církevních pečetích a je rozdělena do dvou podkapitol. V té první se věnujeme vývoji církevních pečeti, kde upozorňujeme na specifika novověkých pečeti. Druhá podkapitola pojednává o historii biskupských pečeti od těch středověkých až po novověké. Zde můžeme pozorovat vývoj jejich pečeti, a zda mají něco společného.

Ve třetí kapitole se podíváme na sfragistický a heraldický popis každé pečeti. Tato kapitola je rozdělena do pěti podkapitol. V první kapitole se nachází katalog pečeti královéhradeckých biskupů, kde popíšeme každou jednotlivou pečeť, to znamená, že popíšeme její tvar, velikost, druh, materiál, pečetní obraz a pečetní text. K popisu pečeti

¹¹ Martina, BOLOM-KOTARI, *Ecclesiastical sigillography in the Czech Republic: current situation, themes and perspectives*, Revista Portuguesa de Historia 48, 2017.

¹² Tamtéž, s. 23.

¹³ J. KREJČÍKOVÁ – T. KREJČÍK, *Úvod*, s. 5.

¹⁴ Jindřich ŠEBÁNEK – Zdeněk FIALA – Zdenka HLEDÍKOVÁ, *Česká diplomatika do roku 1848*, Praha, 1984.

¹⁵ Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, H+H, 1994.

nám pomohla studie Jiřího Čarka, *Poznámky k soupisu typářů*.¹⁶ Ve druhé podkapitole se zabýváme souhrnnému sfragistickému rozboru pečeti.¹⁷ Věnujeme se pečetním typům a druhům, zda se jedná o velkou nebo menší pečeť atd. Zabýváme se tvarem pečeti, z jakého je materiálu, jak je pečeť k písemnosti připevněna a jestli nemá nějaké ochranné prostředky (dřevěné pouzdro či papírový kryt). Dále se věnujeme pečetnímu obrazu, který reprezentuje majitele pečeti, a v neposlední řadě tu máme pečetní texty, neboli legendu, která nám vyjadřuje spolu s pečetním obrazem, kdo je majitelem pečeti. Součástí rozboru jsou také funkce pečeti. Třetí podkapitolou je heraldická analýza, která nám pomůže porozumět pečetnímu obrazu pečeti, který pak můžeme na základě heraldického rozboru blasonovat. Čtvrtou podkapitolou je porovnání mezi pečetními obrazy královéhradeckých biskupů a mezi jejich znaky, které používají na erbu. Také jejich pečeti porovnáváme s pečetěmi hradiských premonstrátů a s pečetěmi olomouckých biskupů, kde nám pomohl článek od Tomáše a Jarmily Krejčíkové, *Typologie pečeti olomouckých biskupů a arcibiskupů 12-19. století*.¹⁸ Srovnáváme tyto pečetě z toho důvodu, že v oblasti novověké sfragistiky zatím není moc výzkumů. V páté podkapitole se věnujeme typům písemností, na kterých se pečetě objevovaly.

Následuje pak závěr, který poskytuje zhodnocení možnosti studia novověkých pečeti. Práce také může přinést nové poznatky pro další badatele, kteří by se chtěli zabírat touto tematikou.

Následuje seznam pramenů a literatury, které byly použity při této práci. Seznam pramenů tvoří prozkoumaný aktový materiál a pergamenové listiny. Na posledním místě se nacházejí přílohy, kde můžeme vidět fotografie jednotlivých pečeti. U každé fotografie je uveden majitel pečeti a o jaký druh pečeti se jedná.

¹⁶ Jiří ČAREK, *Poznámky k soupisu typářů*, In: Archivní časopis, 23, Praha, 1973.

¹⁷ Jedná se o souhrnné informace pečeti.

¹⁸ Jarmila KREJČÍKOVÁ – Tomáš KREJČÍK, *Typologie pečeti olomouckých biskupů a arcibiskupů 12-19. století*, In: Sborník příspěvků III. Setkání genealogů a heraldiků, Ostrava, 1986.

1. Královehradecká diecéze

1.1 Založení královehradeckého biskupství

První myšlenky na založení biskupství v Hradci Králové vznikly na počátku osmdesátých let 16. století. Tyto myšlenky jsou součástí postupné rekatolizace.¹⁹ Čechy byly počátkem 17. století převážně protestantské. Proč tomu tak bylo, to si nejprve musíme připomenout události, které probíhaly od dob husitských. Během husitských válek vzniklo rozdělení na katolíky a utrakvisty (kališníky), a díky přijetí basilejských kompaktát²⁰ v roce 1436 došlo mezi katolíky a utrakvisty ke smíru. Kompaktáta měla platnost zemského zákona, který byl napsán do desek zemských, to znamenalo, že všichni panovníci, kteří nastoupili na trůn, ho měli dodržovat. Maxmilián II. roku 1567 tento zákon ze zemských desek vypustil. Docházelo ke sporu mezi dalšími církvemi, které se u nás objevovaly v 16. století.²¹ Navíc v 16. století byly v celé Evropě silně zastoupeny protestantské církve, a to zejména luteránství a kalvinismus. Proto katolická církev uspořádala tridentský koncil, který trval skoro 20 let (1545-1563). Na tridentském koncilu se také jednalo o církevní situaci v Čechách. Byl zde domluven protireformační program, který zahrnoval zřízení nových biskupství na českém území. Tento protireformační program ovšem zbrzdila třicetiletá válka.²² Během třicetileté války se objevil návrh nových diecézí, který byl připraven preláty Českého království roku 1621 tzv. Consilium. Návrh obsahoval obnovení katolického náboženství v Čechách. Tento plán se měl opírat o založení šesti nových biskupství – Praha, Plzeň, České Budějovice, Litoměřice, Litomyšl a Broumov. Biskup měl původně sídlit v Broumově, ale kapitula a konzistoř by byla v Hradci Králové. Nakonec se však rozhodlo, že hlavním střediskem královehradecké diecéze nebude Broumov, ale Hradec Králové.²³

¹⁹ Na tridentském koncilu se řešily otázky ohledně nových biskupství a po jeho skončení sepsal anonymní, pravděpodobně pražský jezuita články pro rekatolizaci Čech.

Nicola, RICHARD, *Proč v Čechách v 17. století založit novou diecézi?*, In: 350 let královehradecké diecéze, Petr, POLEHLA (ed.), Červený Kostelec, 2015, s. 27.

²⁰ Výsledek ujednání mezi basilejským koncilem a zástupci husitských Čech a Moravy, která se konala v letech 1433 až 1435. Upravovala vztahy mezi husity a římskou církví.

²¹ Například u nás byli Luteráni.

²² J. CROY, *Královehradečtí biskupové*, s. 43-44.

²³ N. RICHARD, *Proč v Čechách v 17. století*, s. 21-29.

Roku 1622 byla v Římě založena instituce Congregatio de Propaganda Fide (Kongregace pro šíření víry). Jednalo se o organizaci kardinálů a prelátů, kteří měli značný vliv na vznik nových biskupství v Čechách.²⁴ Tato kongregace se roku 1630 domluvila s Ferdinandem II. na tom, že se církev vzdala restitučních nároků²⁵ a panovník výměnou zabezpečil české kléru s pravidelnými dávkami ze solné pokladny. Tyto příjmy sloužily ke zřízení čtyř nových biskupství v Čechách. Biskupství se nakonec zřídilo v Hradci Králové, protože se z Hradce stávalo misionářské centrum. Byli sem zváni jezuité, kteří zde vybudovali jezuitskou kolej.²⁶

Roku 1622 byl vybrán na post pražského arcibiskupa Arnošt Vojtěch hrabě z Harrachu, který byl velký zastávce rekatolizace a podílel se na vzniku biskupství v Hradci Králové.²⁷

Začalo se jednat až po vestfálském míru, první biskupství bylo zřízeno roku 1655 v Litoměřicích. Královehradecké biskupství bylo zřízeno nedlouho poté, než však mohlo vzniknout, muselo být hmotně zajištěno. Proto bylo koupeno chrastecské panství na Chrudimsku, které koupil arcibiskup Arnošt Harrach.²⁸ Potom Harrach také zařídil pro biskupství odpovídající majetkové zaopatření, které představovalo základní podmínku pro rekonstrukci církevní organizace ve východních Čechách.²⁹ I když bylo biskupství hmotně zabezpečeno, tak problém byl ve farní soustavě, která byla ve špatném stavu. Neboť byla jen z poloviny plná, kvůli nedostatku duchovních. Bylo to pravděpodobně z toho důvodu, že Hradec Králové byl protestantský,³⁰ a proto tady bylo nutné začít budovat od základů.

V roce 1657 umřel Ferdinand III. a nastoupil Leopold I., jehož kandidátem na biskupský stolec se stal Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberka, který byl opatem v klášteře u sv. Mikuláše ve Starém Městě pražském a u sv. Jana pod Skalou. V roce

²⁴ J. CROY, *Královehradečtí biskupové*, s. 44-45.

²⁵ Jednalo se o statky, které byly zcizeny před vládou císaře Rudolfa II. od dob vypuknutí husitských nepokojů. Jednalo se o statky různé velikosti a ceny, jež v minulosti patřily diecézním i řeholním institucím.

²⁶ N. RICHARD, *Proč v Čechách v 17. století*, s. 29-33.

²⁷ J. CROY, *Královehradečtí biskupové*, s. 45.

²⁸ Jaroslav, MIKAN, *Vznik a počátky hradeckého biskupství*, Hradec Králové, 1946, s. 5-10.

²⁹ Vladimír, HRUBÝ, *Královehradecká diecéze*, Hradec Králové, 1994, s. 30.

³⁰ *Hradec Králové byl až do třicetileté války plně protestantský. Po bitvě na Bílé Hoře přišel do města v letech 1621-1622 řád minoritů, který tu po dvou letech obnovil katolické služby (J. CROY, *Královehradečtí biskupové*, s. 44-45).*

1660 Řím odložil potvrzení Matouše jako biskupa a on se mezitím ujmul panství v Chrásti u Chrudimi.³¹ S radou města Hradec Králové měl Matouš mnoho sporů. Jedním z těchto sporů byla koupě Gallasovského domu v roce 1622. Tento dům se nacházel na náměstí, nedaleko kostela Sv. Ducha, kde si chtěl vybudovat rezidenci. Hradecká rada byla ovšem proti, přesto se Matoušovi podařilo dům koupit za 1 500 zlatých (100 zlatých dal na vedlejší výdaje). Další spory se objevily v případě patronátního práva ke hlavnímu farnímu kostelu Sv. Ducha, které souviselo s královnou vdovou³² a současně budoucí katedrálou biskupství. Na světlo vystupovala ještě jedna otázka ohledně obsazování arciděkanství.³³ V roce 1662 bylo v Římě zahájeno řízení, které se opíralo o ustanovení tridentského koncilu. Toto řízení, mělo prošetřit vhodnost osoby kandidáta na biskupský stolec a současně stav budoucí katedrály.³⁴ Také se zde ustanovilo to, že v diecézi se zdůrazní role biskupa tím, že se z rezidence stal skutečný symbol přítomnosti biskupa v diecézi. Rezidence tedy plnila reprezentativní funkce a ukazovala na základní spojení mezi katedrálou, rezidencí a biskupem.³⁵

Když byly veškeré podmínky splněny a díky naléhání Leopolda I. byl dne 10. listopadu roku 1664 potvrzen Sobek od papeže Alexandra VII. jako královehradecký biskup. Zároveň byla vydána zakládací listina biskupství a papežská bula *Super Universas*.³⁶ V listině stálo, že se území historického hradeckého kraje odděluje od arcidiecéze pražské a stává se samostatnou diecézí. Hradec Králové se povyšuje na biskupské sídlo a farní kostel Svatého Ducha se stává katedrálou, při níž se zřizuje kapitula o šesti kanovnících.³⁷

³¹ J. MIKAN, *Vznik a počátky*, s. 10-14.

³² Patronátní právo je soubor práv a povinností, jež přísluší fyzické nebo právnické osobě vůči kostelu nebo církevnímu úřadu na základě zvláštního právního důvodu. Hradec Králové bylo věnné město královen, tudíž patronem zde byla královna.

³³ Radek, BLÁHA, Kolektiv autorů, *Hradec Králové*, Praha, 2017, s. 250-252.

³⁴ V. HRUBÝ, *Královehradecká diecéze*, s. 30.

³⁵ Tomáš, PETRÁČEK, *Církev, biskupové a jejich rezidence*, In: *Biskupská rezidence v Hradci Králové*, Hradec Králové, 2010, s. 17-21.

³⁶ J. CROY, *Královehradečtí biskupové*, s. 64.

³⁷ R. BLÁHA, Kolektiv, *Hradec Králové*, s. 255.

1.2 Vývoj biskupství od 17. do konce 18. století

Po založení královehradeckého biskupství se nacházel v kraji jeden arciděkanát (královehradecký), 12 děkanátů, 63 obsazených far, 10 far neobsazených a 43 far filiálních, 2 jezuitské koleje, 3 kláštery a 3 misijní domy. Na panství Chrást vznikl nový děkanát a filiální kostely v Rosicích, Vejvanovicích a Podskalí.

Na tridentském koncilu bylo projednáno usnesení, že součástí biskupství by měl být zřízen seminář pro výchovu a přípravu kněží. Bohužel na jeho zřízení Hradec Králové neměl prostředky, proto vznikla dohoda s jezuitskou kolejí, aby u nich byli připravováni čtyři posluchači. Nadále pokračoval spor s královnou vdovou o obsazování arciděkanství a právo nad katedrálou. Císař Leopold I. rozhodl v roce 1672 tak, že kostel sv. Ducha zůstává provždy katedrálou patřící do církevní správy biskupa, královně nechal patronátní právo (podle starého privilegia) v podobě prezentace městského duchovního správce. Město mělo právo jmenovací a biskup nakonec měl právo potvrzovací. Z Leopoldova rozhodnutí je vidět, že se snažil vyhovět všem stranám a žádnou nepoškodit.³⁸

Od 18. století se výrazně změnil vztah města k biskupství, byla zde pozorována určitá symbióza mezi nimi. Bylo to z toho důvodu, že v roce 1706 biskup Tobiáš Becker obdržel budovu bývalého purkrabského soudu a zavázal se městu, že v těchto prostorách nebude vařit pivo a nebude zde provozovat živnost. Dům prošel rekonstrukcí a ustanovil se zde biskupský seminář. Díky tomu došlo ke smíru mezi městem a biskupstvím a započal rozvoj východočeské metropole.³⁹

Biskupský seminář, který se zřídil v purkrabském domě, se velmi lišil od tradičních bohosloveckých ústavů. To byla podoba takzvaného kněžského domu. Na studia bohosloví pro kleriky nemělo město dostatek financí. Vystudovaní bohoslovci se vraceli z Prahy do Hradce Králové a určitý čas pak pobývali v kněžském domě, než se odebrali do duchovní služby na fary. V této uvedené podobě existoval kněžský dům až do roku 1802, kdy byl pak nahrazen tradičním seminářem. Dále se také dokončila podoba biskupské rezidence, kanovníckých domů, děkanství, dokonce se zřídil seminář v

³⁸ R. BLÁHA, Kolektiv, *Hradec Králové*, s. 258.

³⁹ Jana, VOJTÍŠKOVÁ, *Vztah města a královehradeckého biskupství v době jeho založení*, In: 350 let královehradecké diecéze, Petr, POLEHLA (ed.), Červený Kostelec, 2015, s. 52-53.

kostele sv. Jana Nepomuckého, a také se zde zbudoval mariánský sloup na náměstí a kaple sv. Klementa. Což bylo považováno za velký vývoj v barokním umění, protože na některých monumentálních stavbách se podílel Jan Blažej Santini.

V té době se začala přiostrňovat náboženská situace kvůli státním zásahům proti nekatolíkům. Od roku 1721 byly procesy proti kacířům vyňaty z církevní pravomoci. Stát využíval misionáře k vyšetřování kacířství.

Za Josefa II. zasáhla jeho církevní politika do správy církve, a to bez jakéhokoliv souhlasu s Římem. Tento proces měl své pozitivní i negativní stránky. K negativní stránce patřilo to, že kostely a kláštery ztratily své vybavení. Ovšem k pozitivním stránkám tohoto procesu patřila především podpora státu, která vedla ke zvýšení počtu farností a k novému diecéznímu členění.⁴⁰ V Hradci Králové vzniklo 79 nových farností a dále se zakládala i nová biskupství, například biskupství v Českých Budějovicích (1785). Předtím než bylo založeno Českobudějovické biskupství, byly tři tehdejší diecéze velmi nerovnoměrné. Pražská arcidiecéze měla třináct krajů, zatímco královehradecká měla dva kraje, a to hradecký a bydžovský. Litoměřice měly jen jeden kraj. Proto se císař rozhodl, že ke královehradecké diecézi připojí čáslavský a chrudimský kraj. Papež potvrdil rozdělení těchto diecézí listinou dne 12. ledna 1784 a 17. února 1784 bylo uděleno Placetum regis, tj. schválení panovníka.⁴¹

1.3 Královehradečtí biskupové

1.3.1 Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberka

Narodil se 19. září 1618 v Rajhradě na Moravě jako syn Václava Sobka, klášterního purkrabího a matky Salomeny. Poté, co dokončil rajhradskou klášterní školu, se dostal roku 1628 na broumovské gymnázium, kde pak roku 1638 vstoupil do řádu benediktů v Broumově. Tam byl zvolen provizorem a později proboštem Broumovského kláštera.⁴²

Svůj přídomek „z Bilenberka“ dostával až ve čtyřicátých letech, neboť se v tu dobu sblížil s bratry Jiřím a Václavem z Bilenberka z Chrudimi, kteří byli přijati do

⁴⁰ V. HRUBÝ, *Královehradecká diecéze*, s. 36-51.

⁴¹ J. CROY, *Královehradečtí biskupové*, s. 163.

⁴² Tamtéž, s. 59-60.

šlechtického stavu císařským privilegiem z 6. listopadu 1630. Bratři ho přijali ke svému erbu a titulu. V roce 1648 se stává opatem kláštera u sv. Mikuláše v Praze a pak dokonce spravoval i klášter u sv. Jana pod Skalou. Jelikož byl velmi schopný, tak ho císař v roce 1655 jmenoval svým tajným radou.

Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberka si počínal od chvíle svého jmenování do čela budoucího biskupství jako skutečný biskup, třebaže ještě nebyl jmenován od papeže. Ujmul se zejména chrastického panství, z jehož důchodu chtěl vystavět biskupskou rezidenci v Hradci Králové.⁴³

Dne 10. listopadu 1664 byl Matouš Ferdinand z Bilenberka potvrzen papežem Alexandrem VII., byla vydána i zakládací listina královehradeckého biskupství. Matouš Ferdinand byl vysvěcen na biskupa 15. března 1665 v metropolitním chrámě sv. Víta v Praze arcibiskupem Arnoštem Harrachem.

Když zemřel pražský arcibiskup Arnošt Harrach a následně pak i jeho nástupce, tak císař Leopold I. jmenoval Matouše dne 10. června 1668, jako dalšího pražského arcibiskupa. V této funkci setrval až do své smrti. Zemřel 29. dubna 1675 a byl pochován v broumovském klášteře.⁴⁴

Sobkův znak se skládal z polceného štítu. Pravá polovina štítu má červené pole, z jehož okraje vyniká nad zelenou skalou obrněná paže, která drží ve středu štítu zlatou kotvu. Levá polovina štítu je stříbrná a nachází se na ni červené břevno. Nad štítem se nachází zlatá koruna, nad ní se tyčí berla, která je obrácená vlevo. Vše je převýšeno zeleným biskupským kloboukem.⁴⁵

1.3.2 Jan Bedřich z Valdštejna

Jan Bedřich z Valdštejna se narodil roku 1644 ve Vídni a pocházel z rodiny Maxmiliána hraběte z Valdštejna, který byl příslušník mnichovo-hradištské větve rodu Valdštejnů, jeho matka byla Marie Polyxena, rozená z Talmbergu. Po studiích v Praze odešel do Říma, kde studoval církevní právo a bohosloví.⁴⁶

⁴³ Zdeněk, SRP, *Královehradecké biskupství v proměnách staletí*, Hradec Králové, 2005, s. 15-16.

⁴⁴ Jindřich FRANCEK – Jan JAKL, *Biskupové královehradečtí*, Hradec Králové, 1990, s. 5-7.

⁴⁵ P. R. POKORNÝ, *Znaky královehradeckých biskupů*, In: Chrám Svatého Ducha a královna Eliška Rejčka v Hradci Králové - historická tradice v dějinách města od chrámu ke katedrále 1308-2008, Ústí nad orlicí, 2009, s. 156.

⁴⁶ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 19.

Byl jmenován na královehradeckého biskupa v roce 1668. Když byl nominován na biskupa, tak pobíral funkce kanovníka vratislavského, olomouckého a byl i velmistrem řádu křižovníků.

Na své potvrzení musel čekat pět let, neboť mu v roce 1668 bylo čtyřiaadvacet let, což byl na biskupa nízký věk. Potvrzen byl dne 27. listopadu 1673 papežem Klementem X. a 4. března 1674 přijal biskupské svěcení v metropolitní katedrále sv. Víta v Praze od svého předchůdce Matouše Ferdinanda Sobka z Bilenberka.

Valdštejn neměl moc dobré vztahy s Hradcem Králové, a proto královehradecká diecéze nezaznamenala žádné změny. Ostatně biskup své sídlo ani nenavštívil, a tak ho začal zastupovat v řízení diecéze kanovník Tomáš Česnovský.⁴⁷ Valdštejnův negativní postoj vůči Hradci se zdůrazňoval tím, že zde tak často nepobýval.⁴⁸

Když zemřel arcibiskup pražský, tak císař Leopold I. jmenoval Jana Bedřicha z Valdštejna, který setrval ve svém úřadě až do své smrti 3. července 1694.⁴⁹

Valdštejnův znak se skládal ze čtvrceného štítu a ze středního štítu, který je lemován stříbrným, zeleným routovým věncem. Ve středním štítu se nachází černý orel, který má na hrudi zlatý monogram F.II. Orel drží ve svém pravém spáru zlatou ratolest.⁵⁰ Hlavní štít je zlatě a modře čtvrcený, ve kterém jsou čtyři dovnitř obrácené a korunované lvy opačných barev. Štít je korunován zlatou hraběcí korunou a je podložen kotvicovým křížem nad šestihrotou hvězdou,⁵¹ obojí červené. Vše je převýšeno zeleným biskupským kloboukem.⁵²

1.3.3 Jan František Kryštof, svobodný pán z Talmberka

Jan František Kryštof z Talmberka se narodil 31. prosince 1644 v Ratajích v rodině hejtmána Čáslavského kraje Františka Viléma, svobodného pána z Talmberka. Jeho matka byla Uršula Kateřina, rozená hraběnka z Pappenheimů na Březině. Absolvoval právnická a teologická studia.⁵³

⁴⁷ J. FRANCEK – J. JAKL, *Biskupové královehradečtí*, s. 6.

⁴⁸ J. CROY, *Královehradečtí biskupové*, s. 79.

⁴⁹ J. FRANCEK – J. JAKL, *Biskupové královehradečtí*, s. 7.

⁵⁰ Větvíčka.

⁵¹ Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou. Valdštejn se stal velmistrem a generálem řádu.

⁵² P. R. POKORNÝ, *Znaky královehradeckých biskupů*, s. 157.

⁵³ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 23.

Jmenován byl na královehradeckého biskupa 15. ledna 1676. Byl to kanovník kapituly u sv. Víta v Praze a probošt u Všech svatých na Pražském hradě. Dne 19. října 1676 byl potvrzen papežem Innocencem XI. a biskupské svěcení přijal až 3. ledna 1677. Ovšem slavnostní intronizace se uskutečnila 24. října 1677 v chrámu sv. Ducha.⁵⁴

Ani tento biskup nežil s městem Hradec Králové v míru a diecézi spravoval raději z Chrasti. Zemřel 3. dubna 1698 v Chrasti a byl pohřben v Podlažicích.⁵⁵

Talmberkův znak se skládal z červeného štítu, ve kterém se nacházejí dvě stříbrná lekna. Nad štítem je zlatá koruna, která je prostoupená mitrou a vpravo ven se nachází točená berla. Vše je převýšeno zeleným biskupským kloboukem.⁵⁶

1.3.4 Bohumír Kapoun, svobodný pán ze Svojkova

Bohumír Kapoun se narodil v roce 1636 v rodině hejtmana Bechyňského kraje. Otcem byl Albert Kapoun svobodný pán ze Svojkova, matka byla Barbora Albertina, rozená Vratislavova z Mitrovic.⁵⁷

Stal se čtvrtým královehradeckým biskupem. Po studiích byl doktorem filosofie a teologie a působil od roku 1660 jako děkan v Náchodě. Od roku 1671 byl infulovaným prelátem a arciděkanem v Českém Krumlově, od roku 1681 titulárním biskupem samandrijským.

Císařem Leopoldem I. byl jmenován biskupem dne 23. září 1698 a papež Innocenc XII. ho potvrdil dne 18. května 1699. Ten samý rok, 28. června byl vysvěcen a poté dne 31. srpna byl intronizován. Bohužel ani tento biskup neovlivnil chod v královehradecké diecézi, protože zemřel v Chrasti už 18. listopadu 1701. Pohřben byl v kryptě chrámu sv. Ducha v Hradci Králové.⁵⁸

Kapounův znak se skládal ze stříbrno-černého polceného štítu. Nad ním se nachází korunovaná turnajská helma s černo-stříbrnými příkrývadly. Klenotem jsou buvolí rohy, pravý roh je černý a levý stříbrný. Nad příkrývadly vpravo se nachází

⁵⁴ J. CROY, *Královehradečtí biskupové*, s. 85.

⁵⁵ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 24.

⁵⁶ P. R. POKORNÝ, *Znaky královehradeckých biskupů*, s. 157.

⁵⁷ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 27.

⁵⁸ J. FRANCEK – J., JAKL, *Biskupové královehradečtí*, s. 8.

mitra a vlevo ven je umístěna obrácená berla. Vše je převýšeno zeleným biskupským kloboukem.⁵⁹

1.3.5 Tobiaš Jan Becker

Tobiaš Jan Becker se narodil 15. července 1649 v Králíkách, pocházel tedy z východočeského regionu. Po studiích teologie působil jako kaplan v Praze při voršilském kostele na Novém Městě pražském, později se stal kanovníkem u sv. Víta a děkanem v Hostinném.

Dne 24. listopadu 1701 byl jmenován jako pátý královehradecký biskup a potvrzen byl papežem Klementem XI. dne 3. dubna 1702. Dne 14. května 1702 přijal své biskupské svěcení od litoměřického biskupa Jaroslava ze Šternberka.⁶⁰

Za zmínku stojí, že Tobiaš přesvědčil papeže Klementa XI., aby v roce 1708 potvrdil zřízení bratrstva Nejsvětějšího Těla Božího při katedrálním kostele, a v roce 1705 začíná stavět biskupskou rezidenci, kterou se rozhodl stavět na místě Gallasovských domů. Mezi další jeho díla patřilo zřízení kněžského domu a založení jednoho z nejvýznamnějších poutních míst diecéze Hory Matky Boží v Králíkách.⁶¹

V postu biskupa řídil správu diecéze celých osm let a zemřel 11. září 1710 v Hradci Králové. Pohřben byl v kryptě chrámu sv. Ducha.⁶²

Beckrův znak se skládal z modrého štítu, ve kterém se nachází zlatá snížená kosmá břevna. Na horním břevnu sedí stříbrná holubice se zlatou ratolestí v zobáku. Nad štítem je umístěna zlatá koruna prostoupená mitrou napravo a vlevo se nachází ven obrácená berla. Vše je převýšeno zeleným biskupským kloboukem.⁶³

1.3.6 Jan Adam Bernhard hrabě Vratislav z Mitrovic

Narodil se 20. května 1677 v Chotovinách a jeho otec byl Václav Vojtěch hrabě Vratislav z Mitrovic a jeho matka byla Veronika Johana, rozená hraběnka z Říčan.

⁵⁹ P. R. POKORNÝ, *Znaky královehradeckých biskupů*, s. 158.

⁶⁰ J. FRANCEK – J. JAKL, *Biskupové královehradečtí*, s. 8

⁶¹ J. CROY, *Královehradečtí biskupové*, s. 91-3

⁶² Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 32-33.

⁶³ P. R. POKORNÝ, *Znaky královehradeckých biskupů*, s. 159.

Předtím než se stal královehradeckým biskupem, působil jako kanovník kapituly u sv. Víta v Praze, pak byl kapitulním děkanem u sv. Apolináře na Novém Městě pražském. Dále byl ustanoven proboštem kolegiální kapituly u Všech svatých na pražském hradě a proboštem Vyšehradské kapituly.⁶⁴ Dne 12. listopadu 1710 byl jmenován Josefem I. a toto jmenování bylo potvrzeno 12. května 1711 papežem Klementem XI. Svěcení přijal 14. června 1711, o den později byl v katedrále Svatého Ducha slavnostně intronizován.⁶⁵

Za biskupa Jana Adama Vratislava se mění obraz celého města, protože Hradec Králové dostával nové, barokní, monumentální stavby. Pokračovala stavba rezidence, která byla definitivně postavena v roce 1719. Dále dokončil úpravy kanovnických domů, novou adaptaci purkrabského domu, kde byl v roce 1716 zřízen biskupský seminář v podobě kněžského domu. Také nechal přestavět kapli sv. Klimenta podle návrhu Jana Blažeje Santiniho do dnešní barokní podoby. Dostavěn byl i seminární kostel zasvěcený sv. Janu Nepomuckému. Na Velkém náměstí byl postaven devatenáct metrů vysoký Mariánský sloup, který byl zbudován na vzpomínku ušetření města od morové epidemie, která se šířila v roce 1716. Díky svému snažení, aby dal městu nový obraz, angažoval umělce nejvyšších kvalit, což byl architekt Jan Blažej Santini, sochař a řezbář Matyáš Bernard Braun a malíř vrcholného baroka Petr Brandl.

Po smrti litoměřického biskupa požádal Jan Adam o přeložení do Litoměřic. Žádost mu byla vyhověna dne 9. ledna 1721 císařem Karlem VI. A papež ji pak stvrdil 24. září téhož roku. Správu litoměřické diecéze převzal 3. května 1722.

Také se zasloužil i o svatořečení Jana Nepomuckého, a dokonce se zúčastnil vyhlášení kanonizace v roce 1729 v Praze.

Jan Adam byl jmenován císařem Karlem VI. arcibiskupem pražským dne 5. května 1733, vydal se pak do Vídně, aby za toto povýšení poděkoval, ovšem na zpáteční cestě 2. června 1733 zemřel. Byl pohřben v katedrále Štěpána v Litoměřicích u oltáře panny Marie Bolestné.⁶⁶

⁶⁴ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 35.

⁶⁵ Jeroným Jan Nepomucký, SOLAŘ, *Dějepis Hradce Králové nad Labem a biskupství hradeckého*, Praha, 1868, s. 322.

⁶⁶ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 36-37.

Bernhardův znak se skládal z červeno-černého polceného štítu. Na něm je umístěna zlatá hraběcí koruna, která je prostoupena mitrou a ven točenou berlou. Vše je převýšeno zeleným biskupským kloboukem.⁶⁷

1.3.7 Václav František Karel Košínský, svobodný pán z Košína

Václav František se narodil roku 1673 v Brně jako syn městského syndika Jana Jiřího Ignáce Košínského z Košína. Do šlechtického stavu byli povýšeni císařem Leopoldem I., do říšského stavu svobodných pánů Království českého byli povýšeni císařem Josefem I. v roce 1709.⁶⁸

Než se stal sedmým královehradeckým biskupem, působil jako farář u sv. Mořice v Olomouci. Jmenován byl Karlem VI. dne 9. ledna 1721 a potvrzen byl papežem Inocencem XIII. dne 1. prosince téhož roku. Vysvěcen byl 8. února 1722.⁶⁹

V Hradci Králové působil deset let a nijak zvlášť se do královehradecké diecéze nezapsal. Pouze v zámku v Chrasti u Chrudimi dokončil východní trakt.⁷⁰

Zemřel 26. března 1731 na zámku v Chrasti. Pohřben byl v kryptě katedrály Svätého Ducha v Hradci Králové.⁷¹

Košínskův znak se skládal ze čtvceného štítu, ve kterém se nachází korunovaný štít. Který je z modrého pole a na něm se nachází zlatý plot, za kterým se vyskytuje stříbrný odvrácený jednorožec, který drží v tlamě zelený vavřínový věnec. Ve zlatě a modře polcené hlavě štítu je korunovaný orel. Jeho pravá polovina je černá, levá polovina je stříbrno-červeně šachovaná. První a čtvrté pole hlavního štítu je červené a v těch polích se nachází stříbrná osmihrotá hvězda. Ve druhém a třetím poli plave ve vodě dovnitř obrácený pstruh přirozené barvy. Nad štítem je umístěna zlatá koruna, která je provázaná vpravo ven obrácenou berlou, vlevo se nachází mitra. Vše je převýšeno zeleným biskupským kloboukem.⁷²

⁶⁷ P. R. POKORNÝ, *Znaky královehradeckých biskupů*, s. 159.

⁶⁸ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 39.

⁶⁹ J. J. N. SOLAŘ, *Dějepis Hradce Králové nad Labem*, s. 337.

⁷⁰ J. CROY, *Královehradečtí biskupové*, s. 119.

⁷¹ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 40.

⁷² P. R. POKORNÝ, *Znaky královehradeckých biskupů*, s. 160.

1.3.8 Mořic Adolf Karel vévoda Saský

Narodil se 1. prosince 1702 v Neustadtu nad Orlou. Otcem byl vévoda Bedřich August a matka byla Bedřiška Filipika, která byla rozená vévodkyně z Holsteinu – Weisenburgu.⁷³

Než byl jmenován královehradeckým biskupem, působil jako kanovník v Kolíně nad Rýnem. V roce 1722 se stal proboštem ottingenským a v roce 1725 děkanem u sv. Gedeona v Kolíně nad Rýnem. V roce 1730 byl od pražského arcibiskupa Ferdinanda z Khünbergu konsekrován jako titulární arcibiskup pharsalský. Karel VI. ho jmenoval biskupem dne 8. října 1731 a papež Klement XII. jej v této službě potvrdil v dubnu 1732. Slavnostní intronizace nového biskupa se uskutečnila dne 3. června 1733 v katedrálím chrámu Svatého Ducha v Hradci králové.⁷⁴

Po devatenácti měsících byl na vlastní žádost přeložen do litoměřické diecéze, kde ho papež Klement XII. potvrdil dne 1. října 1733 jako litoměřického biskupa.

Onemocněl roku 1759 a 20. června téhož roku zemřel v Hradišti.⁷⁵

Karlův znak se skládal z černo-zlatého děleného štítu, který byl dělen devětkrát. Nachází se na něm zelená kosmá routová koruna, která je podložena stříbrným osmi-hrotým maltézským křížem. Nad štítem je umístěn knížecí klobouk. Za štítem se nachází zlatý procesní kříž. Vše je převýšeno zeleným arcibiskupským kloboukem.⁷⁶

1.3.9 Jan Josef hrabě Vratislav z Mitrovic

Jan Josef Vratislav se narodil okolo roku 1695. Byl to mladší bratr Jana Adama Bernharda, který byl královehradeckým biskupem v letech 1734 až 1753. Po skončení studií získal titul doktora obojího práva, práva světského i církevního a po vysvěcení se stal kanovníkem a pak proboštem kolegiální kapituly u Všech svatých na Pražském hradě.⁷⁷

⁷³ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 43.

⁷⁴ J. FRANCEK – J. JAKL, *Biskupové královehradečtí*, s. 9.

⁷⁵ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 44.

⁷⁶ P. R. POKORNÝ, *Znaky královehradeckých biskupů*, s. 161.

⁷⁷ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 47.

Byl jmenován císařem Karlem VI. jako královehradecký biskup a byl potvrzen papežem Klementem XII. dne 18. prosince 1733. Slavnostně byl intronizován v katedrále Svatého Ducha dne 6. června 1734.⁷⁸

Jan Josef se vyznačoval značnou duchovní aktivitou, navíc za jeho episkopátu tvořilo biskupské panství devatenáct statků. Na jeho žádost vydal papež Klement XII. dne 28. června 1738 bulu, která udělila kapitálnímu děkanovi a jeho nástupci právo pontifikálií. Dále taky požádal papeže o darování ostatků sv. Klimenta a ten té žádosti vyhověl, které byly uloženy v roce 1788 v kapli sv. Klimenta.

Zemřel 11. září 1753 na zámku v Chraští a byl pohřben v kryptě katedrálního chrámu Svatého Ducha v Hradci Králové.⁷⁹

Vratislavův znak se skládal z černo-červeného polceného štítu, jenž je vložený na plášť, který je korunován zlatou hraběcí korunou. Vpravo od hraběcí koruny se nachází mitra a na levé straně je umístěna ven obrácená berla. Vše je převýšeno zeleným biskupským kloboukem.⁸⁰

1.3.10 Antonín Petr hrabě Příchovský, svobodný pán z Příchovic

Narodil se 28. srpna 1707 na zámku ve Svojsíně, jeho otec byl krajský hejtman Ferdinand Příchovský, svobodný pán z Příchovic, a jeho matka byla Terezie Judita, rozená hraběnka Vršovcová. Dne 24. února 1759 ve Vídni vydala Marie Terezie majestát, který je povýšil do hraběcího stavu.

Získal doktorát z teologie, kde pak působil sedm let jako duchovní správce v Sobotce, nejprve jako kaplan a pak jako děkan. Kolem roku 1738 je jmenován titulárním opatem gottalským v ostráhomské diecézi v tehdejších Uhrách a v roce 1753 je zvolen jako děkan svatovítské kapituly.⁸¹

Byl jmenován Marií Terezií dne 18. října 1753. Toto jmenování bylo potvrzeno papežem Benediktem XIV. dne 19. února 1754. o měsíc později byl slavnostně uveden do úřadu v katedrále Svatého Ducha v Hradci Králové.⁸²

⁷⁸ J. CROY, *Královehradečtí biskupové*, s. 129.

⁷⁹ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 48-49.

⁸⁰ P. R. POKORNÝ, *Znaky královehradeckých biskupů*, s. 161.

⁸¹ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 51.

⁸² J. J. N. SOLAŘ, *Dějepis Hradce Králové nad Labem*, s. 344.

Ze svého úřadu odešel po deseti letech, protože byl 26. října 1763 dosazen na arcibiskupský stolec v Praze. Zemřel 14. dubna 1793 v Praze a byl pohřben v Perštejnské kapli katedrály sv. Víta v Praze.⁸³

Příchovského znak se skládal z červeného štítu, na němž se vyskytovaly tři stříbrné husí krky. Nad štítem je umístěna zlatá hraběcí koruna, která je prostoupena zlatým procesním křížem a je provázená vpravo mitrou a vlevo ven se nachází točená berla. Vše je převýšeno zeleným biskupským kloboukem.⁸⁴

1.3.11 Heřman Hannibal hrabě z Blümegen

Dne 1. července 1716 ve Vídni se narodil Heřman Hanibal. Jeho otcem byl Heřman Jošt, který byl pán na Letovicích a na Slatince na Moravě. Matkou byla Jenovéfa Izabela, svobodná paní z Deuringu. V roce 1720 císař Karel VI. povýšil rod do stavu svobodných pánů rakouských dědičných zemí a roku 1723 do panského stavu Království českého. Poté byli povýšeni do českého hraběcího stavu (1759) a v roce 1768 byli povýšeni do hraběcího stavu říšského a rakouského dědičných zemí.

Po studiích a vysvěcení na kněze se stal císařským tajným radou a olomouckým kanovníkem, kde byl pak jmenován kapitulním děkanem.⁸⁵ V roce 1751 až v 1774 zastával hodnost probošta kolegiální kapituly u sv. Petra a Pavla v Brně. Jmenován byl Marií Terezií na královehradeckého biskupa v roce 1763 a stvrzen byl papežem Klementem XIII. dne 9. dubna 1764 a intronizován byl 15. srpna 1764 v katedrálním chrámě Svatého Ducha.⁸⁶

Heřman Hanibal se moc nezdržoval ve svém sídelním městě, protože byl vážně nemocen. A tak zůstal na svém zámku v Brně. Proto ho zastupoval v diecézi brněnský kapitulní děkan Matyáš František hrabě Chorinský z Ledské, který převzal všechny základní biskupské úkony.⁸⁷ I přes svoji nemoc nezanedbával diecézi, ví se to z jeho

⁸³ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 53.

⁸⁴ P. R. POKORNÝ, *Znaky královehradeckých biskupů*, s. 162.

⁸⁵ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 55.

⁸⁶ J. J. N. SOLAŘ, *Dějepis Hradce Králové nad Labem*, s. 344-345.

⁸⁷ J. FRANCEK – J. JAKL *Biskupové královehradečtí*, s. 10.

úřední korespondence, kde zasahoval do chodu úřadu. Roku 1735 se zasloužil o založení dvaceti nových far a rozšíření počtu misionářů. V roce 1767 nechal pak opravit zanedbanou biskupskou rezidenci.

Zemřel 17. října 1774 v Brně, kde byl pak pochován.⁸⁸

Hannibalův znak se skládal ze čtvrceného štítu a ze středního štítku. Střední štít má zlaté pole, ze kterého vyrůstá ze zeleného trávníku pět modrých květů na zelených stoncích. V prvním a čtvrtém červeném poli se nachází dovnitř obrácený zlatý korunovaný lev. Ve druhém a třetím stříbrném poli jsou tři červené růže. Za štítem je umístěn zlatý procesní kříž provázaný vpravo mitrou, vlevo ven točenou berlou. Vše je převýšeno zeleným biskupským kloboukem.⁸⁹

1.3.12 Jan Ondřej Kaiser rytíř z Kaisern

Narodil se dne 29. listopadu 1716 ve Štětí, který se tehdy nazýval Wegsädtl.⁹⁰ Ze začátku působil jako farář v Klecanech, v padesátých letech se stal děkanem ve Frýdlantě a potom se stal i kanovníkem u sv. Víta, generálním vikářem a oficiálem, poté byl jmenován kapitulním děkanem ve Staré Boleslavi. Roku 1762 se stal kapitulním děkanem u sv. Apolináře v Praze.

Po svém jmenování dvanáctým královehradeckým biskupem byl i současně se svým jmenováním povýšen Marii Terezií do rytířského stavu s predikátem „z Kaisernu“. Papež Pius VI. ho potvrzuje dne 17. července 1775. Slavnostně byl intronizován v katedrále chrámu Svatého Ducha, to se stalo 15. října 1775.⁹¹

Bohužel se tento biskup do historie královehradecké diecéze moc nezapsal, jelikož umírá po 10 měsících ve svém úřadě. Zemřel 5. května 1776 a byl pohřben do krypty katedrálního chrámu Svatého Ducha v Hradci Králové.⁹²

Kaisernův znak se skládal z polceného štítu, v jehož pravé modré polovině se nachází zlatý jetelový kříž. V levé stříbrné části jsou tři červená kosmá břevna. Nad štítem jsou umístěné dvě korunované turnajské helmy. Turnajská helma vpravo nese

⁸⁸ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 56-57.

⁸⁹ P. R. POKORNÝ, *Znaky královehradeckých biskupů*, s. 163.

⁹⁰ Z. SRP *Královehradecké biskupství*, s. 59.

⁹¹ J. FRANCEK – J. JAKL, *Biskupové královehradečtí*, s. 11.

⁹² Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 59-60.

modro-zlatá příkrývadla společně s mitrou, levá turnajská helma nese červeno-stříbrná příkrývadla s dovnitř točenou berlou. Vše je převýšeno zeleným biskupským kloboukem.⁹³

1.3.13 Josef Adam hrabě Arco

Narodil se 27. ledna 1733 ve starobylé šlechtické rodině pocházející z jižního Tyrolska. Do hraběcího stavu byla jeho rodina povýšena 4. září 1413 císařem Zikmundem Lucemburským.

Dříve než byl jmenován třináctým královehradeckým biskupem se stal pasovským kanovníkem, jmenován byl titulárním biskupem hipponským, kde přijímá biskupské svěcení a stává se jako sufragán pasovského knížete.⁹⁴ Dne 17. května 1776 byl jmenován Marií Terezií na královehradeckého biskupa, jeho jmenování potvrdil papež Pius VI. Intronizován byl 15. srpna 1776 v katedrále Svatého Ducha v Hradci Králové.⁹⁵

Zasloužil se o rozšíření dosud jednopatrové biskupské rezidence na Velkém náměstí, kde ji v roce 1777 nechal zvýšit o jedno patro. Díky tomu rezidence dostala v podstatě dnešní reprezentativní podobu. 20. června 1778 odjíždí Josef Adam z Hradce králové do Salcburku a do Hradce se už nikdy nevrátil. Jelikož byl 1. ledna 1780 jmenován biskupem sekovským.

Zemřel dne 3. června 1802 v Sekově.⁹⁶

Adamův znak se skládal ze zlatého štítu, ve kterém se nacházejí tři modré luky se stříbrnými tětivami. Nad štítem je umístěna zlatá hraběcí koruna prostoupená křížem. Vpravo je provázená mitrou a vlevo se vyskytuje dovnitř obrácená berla. Vše je převýšeno zeleným biskupským kloboukem.⁹⁷

1.3.14 Jan Leopold Hay

Narodil se 22. dubna 1735 v moravském Fulneku, jeho otec byl vrchní úředník Jan Haje. Vystudoval filozofii a teologii v Olomouci. Stal se v sedmdesátých letech

⁹³ P. R. POKORNÝ, *Znaky královehradeckých biskupů*, s. 163.

⁹⁴ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 63.

⁹⁵ J. J. N. SOLAŘ, *Dějepis Hradce Králové nad Labem*, s. 349.

⁹⁶ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 63-64.

⁹⁷ P. R. POKORNÝ, *Znaky královehradeckých biskupů*, s. 164.

kapitulním děkanem a farářem v Kroměříži a poté proboštem kolegiální kapituly u sv. Václava v Mikulově. Marie Terezie ho povýšila do šlechtického stavu.⁹⁸

Získal si důvěru vídeňského dvora, když se mu dobře vedlo při likvidaci nepokojů na Valašsku. Proto ho Marie Terezie jmenovala v roce 1780 biskupem Hradce Králové, potvrzen byl papežem Piem VI. dne 11. prosince 1780, později byl intronizován v katedrále Svatého Ducha v roce 1781.

Biskup Jan byl nadšený a loajální josefinista, vítal všechny císařovy reformy, nijak neprotestoval proti jeho rozhodnutí, kdy například zrušil celou řadu řeholních domů v diecézi, nebo proti rušení diecézních seminářů a zřizování generálních seminářů. S těmito reformami se i on snažil o osobní iniciativou. Příkladem toho je okružní list, který vydal k tolerančnímu patentu, který Josef II. vydal 13. října 1781. Porušování tolerančního patentu bedlivě sledoval a přísně potrestal ty duchovní, na které byly podány stížnosti.⁹⁹

Pod vlivem osvícenství a nastupujícího klasicismu provedl radikální přeměnu katedrály Svatého Ducha, to narušilo její původní gotický ráz, což vyvolalo ve městě značný odpor.

Zemřel 1. června 1794 na zámku v Chrasti a byl pohřben na hřbitově při kostele sv. Martina v Chrašicích.¹⁰⁰

Hayův znak se skládal ze zlatého štítu, v němž je modré břevno, ve kterém se nachází zlatá lilie. Nad štítem jsou umístěné dvě korunované turnajské helmy s modrozlatými příkrývadly. Pravá helma nese klenot otevřená modrá orlí křídla a mezi nimi je zlatá lilie. Levá helma nese klenot zlaté buvolí rohy s modrým břevnem. Nad příkrývadly vpravo vyniká mitra a nalevo je dovnitř obrácená zlatá berla. Vše je převýšeno zeleným biskupským kloboukem.¹⁰¹

⁹⁸ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 67.

⁹⁹ J. FRANCEK – J. JAKL, *Biskupové královehradečtí*, s. 12.

¹⁰⁰ Z. SRP, *Královehradecké biskupství*, s. 72-73.

¹⁰¹ P. R. POKORNÝ, *Znaky královehradeckých biskupů*, s. 165.

2. Církevní sfragistika

2.1 Vývoj církevní sfragistiky

V monografiích a člancích o církevních pečetích zjistíme informace o pečetích, jak jsou charakterizovány všechny jejich znaky, u kterých je kladen důraz na typ užitého pečetního obrazu a na konkrétní motivy zobrazované na pečetí. Můžeme také najít podrobné interpretace těchto motivů, a také proč je majitelé zobrazovali na svých pečetích. Vědci se také věnují typům užívaných pečetí, jejich konkrétním funkcím a písemnostem, na kterých byly připevněny. Také je zde věnována pozornost erbům, které najdeme na některých pečetích.¹⁰²

Mezi nejznámější sfragistiky, kteří se zajímají o církevní pečetí, patří například Tomáš Krejčík, který se zajímá o pečetí olomouckých biskupů. Pečetě litomyšlských biskupů prozkoumal Oldřich Pakosta¹⁰³, který je popsal a porovnal s pečetěmi pražských arcibiskupů, vratislavských biskupů a olomouckých biskupů. Vědci se nevěnují jen biskupským pečetím, ale také církevním řádům, kde Jitka Křečková a Petra Oulíková Nevímová¹⁰⁴ zkoumaly pečetí premonstrátů v Chotěšově. Pečetí českých benediktinů zmapovala Petra Oulíková Nevímová.¹⁰⁵ Řádu premonstrátských řeholních kanovníků, kteří byli na Moravě, se věnuje Martina Bolom-Kotari, která se též věnuje pečetím kartuziánského, dominikánského a augustiniánského řádu. Většina autorů studuje pečetí pozdního středověku a novověku. Publikace obsahují analýzu jednotlivých pečetních charakteristik vlastností pečetí a většinou jsou srovnány s pečetěmi jiných vlastníků.¹⁰⁶ Také zde máme studii o pečetí evangelíků kolem roku 1800, kterou napsal Sixtus Bolom-Kotari. Autor zde představuje pečetí helvétského vyznání na Moravě.¹⁰⁷

¹⁰² Lucie, SYROVÁ, *Česká sfragistická literatura mezi lety 1989 – 2013*, [online], Hradec Králové, 2015, [cit. 2021-05-02], Dostupné z: <https://theses.cz/id/to5fnq/>, s. 13.

¹⁰³ Oldřich, PAKOSTA, *Pečetí litomyšlských biskupů*, Litomyšl, 2001.

¹⁰⁴ Jitka Křečková – Petra Oulíková Nevímová, *Pečetí proboštů a konventu premonstrátek v Chotěšově*, In: *Minulosti západočeského kraje XXXVIII*. Archiv města Plzně 2003, s. 113–153

¹⁰⁵ Petra Oulíková, *Konventní pečetí svatojiřského a břevnovského kláštera v Praze*, In: *Paginae Historiae*. Sborník Národního archivu 24/1, Národní archiv 2016, s. 219–230.

¹⁰⁶ M. BOLOM-KOTARI, *Ecclesiastical sigillography in the Czech Republic*, s. 15-23.

¹⁰⁷ Sixtus, BOLOM – KOTARI, *Pečetí evangelíků kolem roku 1800*, In: *Archivní časopis* 63. 2013. s. 229-242.

Většina vědců stále spíše preferuje výzkum středověkých pečetí, jelikož jsou atraktivnější z ikonografického hlediska, ovšem i pečetě po roce 1526 mají také svou hodnotu.¹⁰⁸

2.2 Církevní pečetí

Do církevní sfragistiky patří pečetí jednotlivých osob, institucí, biskupů i biskupských úřadů, pečetí kapitul i kanovníků, konventů i řádových představených a řeholníků i církevních sdružení.¹⁰⁹ Církevní pečetě jsou často zdařilejší po výtvarné stránce a rozmanitější z ikonografické části než pečetí laiků.¹¹⁰

Nejstarší církevní pečeť je dochovaná z roku 1140. Byla to pečeť biskupa Jindřicha Zdíka. Velkým zlom nastal ve 20. letech století třináctého, kdy byl ukončen spor mezi českým panovníkem a pražským biskupem, který otevřel pro církev nové možnosti v oblasti temporálií. To vyvolalo nutnost zachycení transakcí formou listiny, která vyžadovala příslušnou pečeť. Ve 13. století se začalo užívat více typářů u jedné osoby či instituce.

Díky vážnosti duchovního stavu rostla i krása církevních pečetí, to se dělo zhruba od poloviny 14. století. Pečetí byly považovány za reprezentanta důstojnosti a vznešenosti. Také se v té době objevovaly na církevních pečetích heraldické prvky, které postupně nabývaly na oblibě a vytlačovaly původní ikonografické motivy.¹¹¹ Po celé toto století zůstávala tato heraldická symbolika pouze doprovodným prvkem. Hlavním motivem nadále zůstával portrétní motiv, nebo také hagiografický.¹¹²

Erbovní pečetí se v církevním prostředí objevují na sklonku 14. respektive až v první polovině 15. století.¹¹³

¹⁰⁸ M. BOLOM-KOTARI, *Ecclesiastical sigillography in the Czech Republic*, s. 23.

¹⁰⁹ J. KREJČÍKOVÁ – T. KREJČÍK, *Úvod*, s. 59.

¹¹⁰ T. KREJČÍK – J. KREJČÍKOVÁ, *Základy heraldiky*, s. 300.

¹¹¹ J. KREJČÍKOVÁ – T. KREJČÍK, *Úvod*, s. 59-60.

Ikonografické motivy jsou náboženské motivy.

¹¹² O. PAKOSTA, *Pečetí litomyšlských biskupů*, s. 51.

¹¹³ Týž, *Typologie pečetí litomyšlských sídelních biskupů*, Litomyšl, 2017. s. 55.

Během husitských válek došlo k rozvratu duchovní správy. Místo arcibiskupské pečeti se používala pečeť administrativní. Začala také upadat výtvarná stránka církevních pečeti, dochází ke zjednodušení obrazu. (používali se převážně jednoduché erbovní motivy. Díky tomu upadla i výtvarná stránka církevních pečeti a docházelo ke zjednodušení obrazu a začal se používat erbovní motiv.¹¹⁴ Nevýhoda erbovního motivu byla ta, že některé erbovní motivy dosahovaly malých rozměrů, což dnes způsobuje problém interpretace erbu. Můžou se totiž vyskytovat chyby způsobené buď neznalostí rytce pečetidla, nebo jeho nepozorností. To se mohlo týkat například stranového otočení figur apod.¹¹⁵

V průběhu 16. století ani po znovuvybudování všech struktur církevní správy už nedosáhla pečeť duchovenstva svého dřívějšího lesku. V té době také převládal papír jako psací materiál, a tak se díky tomu rozšířily pečeti menších rozměrů. Do velké obliby se dostaly pečetní prsteny (s vyobrazením erbu). V pečetním poli se začaly více objevovat hagiografické prvky¹¹⁶ doplněné motivy z běžného života.¹¹⁷

Vývojem si prošel i tvar církevních pečeti. Ve středověku se užívaly špičatě oválné tvary, které byly používány na našem území až do 15. století¹¹⁸ a to především u velkých biskupských pečeti. Biskupské malé pečeti měly zase tvary kulaté či oválné.¹¹⁹

2.2.1 Biskupské pečeti

První biskupské pečeti jsou dochovány z 6. až 9. století na italské půdě, a to buď nápisové či obrazové (poprsí Krista, apoštolů, svatých atd.). V 9. století se pak rozšířily do ostatních zemí Evropy.¹²⁰ Od 10. století se v pečetním poli, začala vyskytovat vyobrazení majitele pečeti. Byly to buď pečeti portrétní, kde byl biskup vyobrazen v poprsí, nebo kde biskup stál nebo seděl na stolci a byl opatřen pontifikáliemi. V tomto

¹¹⁴ J. KREJČÍKOVÁ – T. KREJČÍK, *Úvod*, s. 60.

¹¹⁵ O. PAKOSTA., *Typologie pečeti*, s. 55.

¹¹⁶ Jedná se o typ pečetního obrazu pečeti a ztvárňuje obrazy svatých (patronů, symboly nebo scény církevního původu).

¹¹⁷ J. KREJČÍKOVÁ – T. KREJČÍK, *Úvod*, s. 60.

¹¹⁸ U představitelů klášterů nebo konventu klášterů se s nimi můžeme setkat i v 17. století.

¹¹⁹ Miroslav, PRAJKA, *Ikongrafické aspekty církevní sfragistiky na Moravě v 18. a 19. století*, [online], Olomouc, 2011, [cit. 2021-04-12], s. 23., Dostupné z: <https://theses.cz/id/pz5xf2/>.

¹²⁰ T. KREJČÍK – J. KREJČÍKOVÁ, *Základy heraldiky*, s. 277.

období užívali někteří biskupové také olovených bul, podle papežova vzoru, nejvíce příkladů najdeme v Itálii.¹²¹ Postupně mohly být doplněny i heraldickými motivy. Nejčastěji, byly biskupské pečeti zhotoveny převážně z vosku, byly tady i výjimky v podobě olovených bul, které se přestaly používat na počátku 13. století.¹²²

Postupně začaly pronikat do biskupské pečeti prvky architektonických motivů, například biskup bývá zobrazen v románském oblouku. Svého vrcholu zaznamenal stavební prvek ve 14. století. Postava biskupa je často odsunuta z centra pečeti, které je vyhrazeno světci nebo hagiografickému výjevu a biskup sám pak klečí pod obrazem. U pražských arcibiskupů a olomouckých biskupů se prosadil motiv sv. Václava.¹²³

V biskupské kanceláři bylo užíváno od 12. století více typů stejného pečetního druhu. Od 13. století se začalo užívat větší množství druhů biskupských pečeti a to byly většinou hlavní a menší pečeti. U portrétních pečeti byla zobrazena postava v ornátu¹²⁴ a palliem¹²⁵ a s mitrou na hlavě. V pravé ruce drželi biskupskou berlu a v levé ruce drželi knihu, nebo také je možnost, že pravá ruka je pozvednuta k žehnání a v levé ruce svírá berlu. Na přelomu 12. a 13. století se dochovaly elekční pečeti. Biskup zde byl znázorňován v ornátu a v ruce držel ratolest nebo knihu.¹²⁶

Od dob pontifikátu Arnošta z Pardubic se začaly objevovat erbovní prvky na pečetním obraze. Erbovní pečeti začínají převládat zhruba od 15. století.¹²⁷

U pečeti olomouckých biskupů zaznamenáváme například stojící postavu – jde tedy o pečeť pěší, které bývají shodné s gotickou architekturou, a také shodné s umístěním erbovních štítků. U pečeti litomyšlských biskupů se vedle pontifikální formy prosazuje i motiv hagiografický. Na menších pečeti pražských arcibiskupů¹²⁸ se nachází celá postava sv. Václava v gotické architektuře a s erbovní výzdobou, zpravidla v gotické kružbě.¹²⁹

¹²¹ Tomáš, KREJČÍK, *Pečeť v kultuře středověku*, Ostravská univerzita, 1998, s. 231.

¹²² M. PRAJKA, *Ikonografické aspekty*, s. 45.

¹²³ T. KREJČÍK, *Pečeť v kultuře středověku*, s. 234.

¹²⁴ Jedná se o svrchní liturgický oděv při mši.

¹²⁵ Je to římsko-katolická insignie, kterou nosí papež nebo arcibiskup-metropolita při bohoslužbě. Nosí se okolo krku.

¹²⁶ T. KREJČÍK, *Pečeť v kultuře středověku*, s. 239.

¹²⁷ M. PRAJKA, *Ikonografické aspekty*, s. 45.

¹²⁸ Na pečeti Arnošta z Pardubic se nachází Marie Magdaléna.

¹²⁹ O. PAKOSTA, *Pečeti litomyšlských biskupů*, s. 45-46.

3. Pečeti královéhradeckých biskupů

3.1. Katalog pečeti

Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberka

Velká pečeť

Tvar: Oválná

Velikost: 46 x 44 mm.

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť je z červeného vosku a je přivěšena na červeno-bílé šňůrce, v dřevěném pouzdře.

Popis pečetního obrazu: V pečetním poli je umístěn čtvrcený španělský štít, s korunovaným srdečním štítem. V srdečním štítu vyniká z okraje obrněná paže, která drží kotvu. V prvním a čtvrtém poli se nachází lilie. Ve druhém a třetím poli je umístěna prasečí hlava. Nad štítem se nachází tři jablka a ty převyšuje mitra. Vše je převýšeno biskupským kloboukem.

Opis: Opis je psán na pásce a je psán humanistickou majuskulou, zní: MATHIAS FERDINAND „/¹³⁰ EPISCOPVS REGINO HRAD(ECENSIS)

Pečeť je orámovaná věncem.

Typ je doložen z roku 1660.¹³¹

Menší pečeť

Tvar: oválná,

Velikost: 23 x 20 mm

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť je z červeného pečetního laku a je přitištěna.

¹³⁰ Opis je setřen.

¹³¹ Národní archiv, Archiv zrušených klášterů za Josefa II., inv. č. 478, rok 1660.

Popis pečetního obrazu: V pečetním poli je umístěna polcená kartuše. V pravém poli vyniká z okraje obrněná paže, která drží ve středu kartuše kotvu. V levém poli je umístěné břevno. Nad kartuší se nachází zlatá koruna a nad ní se tyčí berla obrácená závitem dovnitř. Vše je převýšeno biskupským kloboukem.

Opis: Opis je oddělen od pečetního obrazu linkou a je psán humanistickou majuskulou, zní: MATTH(I)AEVS FERDIAND „¹³² EPISCOPVS REGINOHRAD(ECENSIS)

Pečeť je orámovaná provazcem.

Typ je doložen z roku 1666.¹³³

Jan Bedřich z Valdštejna

Velká pečeť¹³⁴

Tvar: Oválná

Velikost: 48 x 44 mm

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť je z červeného vosku a je přivěšena na červené na šňůrce, v dřevěném pouzdře.

Popis pečetního pole: V pečetním poli je umístěn čtvrcený španělský štít, se srdečním štítem, ve kterém se nachází orel. Orel drží ve svém pravém spáru ratolest. V hlavním čtvrceném štítě se nacházejí čtyři dovnitř obrácení lvi. Štít je korunován hraběcí korunou a je podložen kotvicovým křížem se šestihrotou hvězdou. Vše je převýšeno arcibiskupským kloboukem.

Opis: Opis je psán na pásce a je psán humanistickou majuskulou, zní: IO(ANNES) FRI(E)D(ERIC) ARCH(I)E(PISCO)PV(S) PRAG(ENSIS) „¹³⁵ REG(I)N(O) PRIMAS

Pečeť je orámovaná věncem.

¹³² Opis je poškozen.

¹³³ NA, České gubernium – listiny, inv. č. 4420, rok 1666.

¹³⁴ Použita arcibiskupská pečeť

¹³⁵ Opis je setřen.

Typ je doložen z roku 1675.¹³⁶

Jan František Kryštof, svobodný pán z Talmberka

Velká pečeť

Tvar: Oválná

Velikost: 44 x 40 mm

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť je z červeného vosku a je přivěšená na zeleno-bílé šňůrce, v dřevěném pouzdře.

Popis pečetního pole: V pečetním poli se nachází kartuše, ve které jsou umístěna dvě lekna. Nad štítem je koruna, která je prostoupená mitrou a vpravo ven se nachází točená berla. Vše je převyšeno biskupským kloboukem s dvanácti střapci.

Opis: Opis je psán na pásce a je setřen.

Pečeť je orámovaná provazcem.

Typ je doložen z roku 1697.¹³⁷

Menší pečeť

Tvar: Oválná

Velikost cca 25 x 21 mm.

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť se nachází pod papírovým krytem a je přitištěna.

Popis pečetního pole: V pečetním poli se nachází kartuše, ve které jsou umístěna dvě lekna. Nad štítem je koruna, která je prostoupená mitrou a vpravo ven se nachází točená berla. Vše je převyšeno biskupským kloboukem.

¹³⁶ NA, AZK., inv. č. 32, rok 1681.

¹³⁷ NA, Česká finanční prokuratura, inv. č. 93, rok 1697.

Opis: Opis je oddělen od pečetního pole oddělen linkou a je vyveden humanistickou majuskulou, zní: IOANN(ES) FRANC(ISCUS) CHRISTOPH(ORUS) DE(I) G(RA-TIA) EPISCOPVS „/“ REG(INO) HRADECENSIS

Pečeť je orámovaná provazcem.

Typ je doložen z roku 1684.¹³⁸

Bohumír Kapoun ze Svojkova

Mensší pečeť

Tvar: Okrouhlá

Velikost: 23 mm

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť je z červeného laku a nachází se pod papírovým krytem a je přitištěna.¹³⁹

Popis pečetního pole: V pečetním poli je umístěna kartuše, která je ve tvaru čtvceného španělského štítu s polceným srdečním štítem. Ten je korunován pohanskou korunou a je lemován vavřínovým věncem. Srdeční štít drží čtyři do středu obrácení korunovaní dvouocasí lvi jednotlivých v jednotlivých polích hlavního štítu. Ve špici je viděn korunovaný dvouocasý lev, na jehož boku jsou tři granátová jablka. Nad štítem je hraběcí koruna, která je prostoupená mitrou a vpravo dovnitř se nachází točená berla. Vše je převyšeno biskupským kloboukem.

Opis: Opis je oddělen od pečetního pole perlovcem a je psán humanistickou majuskulou, zní: GODEFRIDVS DEI ET AP(OSTO)LICAE S(EDI)S EP(ISCOP)VS REG(INO) HRADECEN(SIS)

Pečeť je orámovaná vavřínovým věncem vavřínovým věncem.

Typ pečeti je doložen z roku 1701.¹⁴⁰

¹³⁸ Státní okresní archiv Hradec Králové, BA, k. 2, inv. č. 74, rok 1684.

¹³⁹ Pravděpodobně pečeť oplatková.

¹⁴⁰ NA, AZK, inv. č. 1938, rok 1701.

Tobiáš Jan Becker

Sekret

Tvar: Oválná

Velikost cca 17 x 15 mm

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť je z červeného pečetního laku a je přitištěna

Popis pečetního pole: V pečetním poli je umístěn španělský štít. Ve štítě se nacházejí snížená kosmá břevna. Na horním břevnu sedí holubice, která má v zobáku ratolest. Nad štítem je umístěna koruna prostoupená mitrou napravo a vlevo se nachází ven obrácená berla. Vše je převýšeno biskupským kloboukem.

Opis: Opis vyveden humanistickou majuskulou, zní: TOBIAS IOANNIS EPISCO-
PVS REGINAE HRADECENSIS

Pečeť je orámovaná linkou.

Typ pečeti je doložen z roku 1704-1708.¹⁴¹

Jan Adam Bernhard hrabě Vratislav z Mitrovic

Menší pečeť 1

Tvar: Oválná

Velikost: 22 x 19 mm.

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť je z červeného laku a je přitištěna.

Popis pečetního obrazu: V pečetním poli je umístěna kartuše, která je polcená. Na něm je umístěna hraběcí koruna, která je prostoupena mitrou a berlou natočenou závitem ven. Vše je převýšeno biskupským kloboukem.

¹⁴¹ SOKA Hradec Králové, BA, k. 2, inv. č. 79, rok 1704-1708.

Opis: Opis je oddělen od pečetního pole perlovcem a je psán humanistickou majuskulou, zní: IOANNE(S) ADAM D(IE) G(RATIA) EPISCOPVS REG(I)NAE HRADECENSIS

Pečeť je orámovaná perlovcem.

Typ pečeti je doložen z roku 1729.¹⁴²

Menší pečeť 2

Tvar: Okrouhlá

Velikost cca 21 mm

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť je z červeného pečetního laku a je přitištěna.

Popis pečetního obrazu: V pečetním poli je umístěna kartuše, která je polcená. Kartuše je korunována hraběcí korunou, která je prostoupena mitrou a ven točenou berlou. Vše je převýšeno biskupským kloboukem.

Opis: Opis je oddělen od pečetního pole perlovcem a je psán humanistickou majuskulou, zní: IOANNE(S) ADAM EPISCOPUS REGINO HRADECENSIS

Pečeť je orámovaná perlovcem.

Typ pečeti je doložen z roku 1714-1715.¹⁴³

Václav František Karel Košínský svobodný pán z Košína

Velká pečeť

Tvar: Oválná

Velikost: 50 x 45 mm

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť je z červeného vosku a je přivěšena na zeleno-bílé šňůrce v dřevěném pouzdře.

¹⁴² SOKA Hradec Králové, BA, k. 9, inv. č. 163, rok 1729.

¹⁴³ SOKA Hradec Králové, BA, k. 9, inv. č. 165, rok 1714-1715.

Popis pečetního obrazu: V pečetním poli je umístěna čtvrcená kartuše, ve které se nachází korunovaný srdeční štít. Na kterém se nachází plot, za kterým se vyskytuje stříbrný odvrácený jednorožec, který drží v tlamě vavřínový věnec. V polcené hlavě štítu je korunovaný orel. V prvním a čtvrtém poli se nachází osmihrotá hvězda. Ve druhém a třetím poli plave dovnitř obrácený pstruh. Jako štítonoši jsou zde na obou stranách vyobrazeni dva gryfové. Na štít je umístěna tvář anděla a nad ním se nachází hraběcí koruna, která je provázaná vpravo ven obrácenou berlou, vlevo se nachází mitra. Vše je převýšeno biskupským kloboukem.

Opis: Opis je psán na pásce a je psán humanistickou majuskulou, zní: WENCE-SLAU(S) FRANCISCUS CAROLUS DEI GRATIA EPISCOPVS REGINA(E) HRADECENSIS

Pečeť je orámovaná věncem.

Typ je doložen z roku 1728.¹⁴⁴

Menší pečeť 1

Tvar: Oválná

Velikost 22 x 20 mm

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť je z červeného laku a je přitištěna bez krytu.

Popis pečetního obrazu: V pečetním poli je umístěna čtvrcená kartuše, ve které se nachází korunovaný srdeční štít. Ve kterém se nachází plot, za kterým se vyskytuje odvrácený jednorožec, který drží v tlamě vavřínový věnec. V polcené hlavě štítu je korunovaný orel. V prvním a čtvrtém poli se nachází osmihrotá hvězda. Ve druhém a třetím poli plave dovnitř obrácený pstruh. Jako štítonoši jsou zde na obou stranách vyobrazeni dva gryfové. Nad štítem je umístěna tvář anděla a nad ním se nachází hraběcí koruna, která je provázaná vpravo ven obrácenou berlou, vlevo se nachází mitra. Vše je převýšeno biskupským kloboukem.

¹⁴⁴ NA, FPL, inv. č. 103, rok 1728.

Opis: Opis je oddělen od pečetního obrazu linkou a je psán humanistickou majuskulou, zní: WENC(ESLAUS) FRAN(CISCUS) CAR(OLUS) D(EI) G(RATIA) EP(ISCO)PVS REG(INO) HRADECENSIS

Pečeť je orámovaná věncem.

Typ je doložen z roku 1722-1726.¹⁴⁵

Menší pečeť 2

Tvar: Oválná

Velikost 22 x 20 mm

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť se nachází pod papírovým krytem a je přitíštěna.

Popis pečetního obrazu: V pečetním poli je umístěna čtvrcená kartuše, ve které se nachází korunovaný srdeční štít. Ve kterém se nachází plot, za kterým se vyskytuje odvrácený jednorožec, který drží v tlamě vavřínový věnec. V polcené hlavě štítu je korunovaný orel. V prvním a čtvrtém poli se nachází osmihrotá hvězda. Ve druhém a třetím poli plave dovnitř obrácený pstruh. Jako štítonoši jsou zde na obou stranách vyobrazeni dva gryfové. Nad štítem je umístěna tvář anděla a nad ním se nachází hraběcí koruna, která je provázaná vpravo ven obrácenou berlou, vlevo se nachází mitra. Vše je převyšeno biskupským kloboukem.

Opis: Opis je oddělen od pečetního obrazu linkou a je psán humanistickou majuskulou, zní: WENCESLAUS FRANCISCUS CAROLUS DEI GRATIA EPISCOPVS REGINA(E) HRADECENSIS

Pečeť je orámovaná věncem.

Typ je doložen z roku 1725.¹⁴⁶

¹⁴⁵ SOKA Hradec Králové, BA, k. 10, inv. č. 205, rok 1722-1726

¹⁴⁶ SOKA Hradec Králové, BA, k. 10, inv. č. 199, rok 1725.

Jan Josef hrabě Vratislav z Mitrovic

Menší pečeť 1

Tvar: Oválná

Velikost: 22 x 19 mm

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť se nachází pod papírovým krytem a je přitištěna.

Popis pečetního obrazu: V pečetním poli se nachází kartuše, která je složena polceného štítu, jenž je vložený na plášť, který je korunován hraběcí korunou. Vpravo od hraběcí koruny se nachází mitra a na levé straně je umístěna ven obrácená berla. Vše je převýšeno biskupským kloboukem.

Opis: Opis je oddělen od pečetního pole perlovcem a je psán humanistickou majuskulou, zní: IOANNES IOSEPHUS D(EI) G(RATIA) EPISCOPVS REGINAE HRADECENSIS

Pečeť je orámovaná provazcem.

Typ je doložen z roku 1739.¹⁴⁷

Menší pečeť 2

Tvar: Oválná

Velikost: 24 x 20 mm

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť se nachází pod papírovým krytem a je přitištěna.

Popis pečetního obrazu: V pečetním poli se nachází kartuše, která je složena z polceného štítu. Štít je korunován hraběcí korunou, která je prostoupena mitrou. Vpravo od ní se nachází ven otočená berla. Vše je převýšeno biskupským kloboukem.

¹⁴⁷ SOKA Hradec Králové, BA, k. 14, inv. č. 282, rok 1739.

Opis: Opis je oddělen od pečetního pole linkou a je psán humanistickou majuskulou, zní: IOANNES IOSEPHV(S) D(EI) G(RATIA) EPISCOPVS REGINAE HRADECENSIS

Pečeť je orámovaná věnem.

Typ je doložen z roku 1750 – 1752.¹⁴⁸

Sekret 1

Tvar: Oválná

Velikost: 18 x 16 mm

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť je z červeného laku a je přitištěna.

Popis pečetního obrazu: V pečetním poli se nachází kartuše, která je složena z polceného štítu. Kartuše je vložena na znakový plášť. Kartuš je korunována zlatou hraběcí korunou. Vpravo od hraběcí koruny se nachází mitra a na levé straně je umístěna ven obrácená berla. Vše je převýšeno biskupským kloboukem.

Pečeť je němá, tudíž nemá opis ani nápis.

Pečeť je orámovaná stupňovitou římsou.

Typ je doložen z roku 1734-1735.¹⁴⁹

Sekret 2

Tvar: Oválná

Velikost: 18 x 16 mm

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť je z červeného laku a je přitištěna.

Popis pečetního obrazu: V pečetním poli se nachází kartuše, která je složena z polceného štítu. Kartuše je vložena na znakový plášť. Kartuš je korunována zlatou hraběcí

¹⁴⁸ SOKA Hradec Králové, BA, k. 24, inv. č. 389, rok 1750-1752.

¹⁴⁹ SOKA Hradec Králové, BA, k. 17, inv. č. 304, rok 1734-1735.

korunou. Která je prostoupená mitrou, napravo od ní se nachází berla závitěm otočená ven. Vše je převyšeno biskupským kloboukem.

Pečeť je němá.

Pečeť je orámovaná perlovcem.

Typ je doložen z roku 1726-1739.¹⁵⁰

Antonín Petr, hrabě Příchovský z Příchovic

Menší pečeť¹⁵¹

Tvar: Okrouhlá

Velikost 22 mm

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť se nachází pod papírovým krytem a je přitištěna.

Popis pečetního obrazu: V pečetním poli se nachází kartuše ve stylu renesančního štítu. Ve kterém jsou umístěné tři husí krky. Nad štítem se nachází hraběcí koruna, která je prostoupena procesním křížem. Vše je převyšeno arcibiskupským kloboukem.

Opis: Opis je oddělen od pečetního obrazu linkou a je psán humanistickou majuskulou, zní: ANTO(NIUS) PETRUS D(EI) G(RATIA) ARCHIEP(ISCOPUS) ET PRAGEN(SIS) „¹⁵² REG(NO) BOHE(MIA) PRIMAS

Pečeť je orámovaná provazcem.

Typ je doložen z roku 1763.¹⁵³

¹⁵⁰ SOKA Hradec Králové, BA, k. 23, inv. č. 386, rok 1726-1739.

¹⁵¹ Použita arcibiskupská pečeť

¹⁵² Opis je poškozen.

¹⁵³ SOKA Hradec Králové, BA, k. 46, inv. č. 1097, rok 1763

Jan Ondřej Kaiser rytíř z Kaisernu

Menší pečeť – papírový kryt

Tvar: Okrouhlá

Velikost: 23 mm

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť se nachází pod papírovým krytem a je přitištěna

Popis pečetního obrazu: V pečetním poli se nachází polcená kartaše ve tvaru španělského štítu. V pravém poli se nachází jetelový kříž. V levém poli jsou tři kosmá břevna. Nad štítem jsou umístěné dvě korunované turnajové helmy. Vpravo u turnajové přilby s příkrývadly se nachází mitra, vlevo u turnajové helmy s příkrývadly se nachází berla se závitěm natočeným dovnitř. Vše je převyšeno biskupským kloboukem.

Opis: Opis je oddělen linkou a je psán humanistickou majuskulou. Opis není dobře čitelný, mohl by znít: IOANNES ANDREAS D(EI) G(RATIA) EPISCOPVS REGINO HRADECENSIS

Pečeť je orámovaná provazcem.

Typ je doložen z roku 1775-1776.¹⁵⁴

Jan Leopold Hay

Sekret 1

Tvar: Okrouhlá

Velikost: 18 mm

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť je z červeného laku a je přitištěna.

Popis pečetního obrazu: V pečetním poli se nachází španělský štít, v němž je umístěno břevno, ve kterém se nachází lilie. Nad štítem jsou umístěné dvě korunované turnajové

¹⁵⁴ SOKA Hradec Králové, BA, k. 49, inv. č. 1197, rok 1775-1776.

helmy s příkrývadly. Pravá helma nese klenot otevřená orlí křídla a mezi nimi se nachází lilie. Levá helma nese klenot bývolí rohy s břevnem. Nad příkrývadly vpravo vyniká mitra a nalevo je berla závitem dovnitř otočená.

Opis není.

Typ je doložen z roku 1780-1784.¹⁵⁵

Sekret 2

Tvar: Okrouhlá

Velikost: 18 mm

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť je z černého laku a je přitištěna.

Popis pečetního obrazu: V pečetním poli se pravděpodobně nachází kartuše ve stylu španělského štítu, v němž je umístěno břevno, ve kterém se nachází lilie. Nad štítem jsou umístěné dvě korunované turnajové helmy s příkrývadly. Pravá helma nese klenot otevřená orlí křídla a mezi nimi se nachází lilie. Levá helma nese klenot bývolí rohy s břevnem. Nad příkrývadly vpravo vyniká mitra a nalevo je dovnitř obrácená berla. Vše je převýšeno biskupským kloboukem.

Pečeť je němá.

Typ je doložen z roku 1780-1784.¹⁵⁶

Signet 1

Tvar: Oválný

Velikost: 10 x 9 mm.

Materiál, barva, způsob připevnění: Pečeť je z červeného laku a je přitištěna.

Popis pečetního obrazu: v Pečetním poli se nacházejí dvě propletená písmena J a H, nad písmeny se nachází hraběcí koruna.

¹⁵⁵ SOKA Hradec Králové, Biskupský archiv, k. 52, inv. č. 1270, rok 1780-1784

¹⁵⁶ Tamtéž.

Jedná se o nápisovou pečeť.

Pečeť je orámovaná linkou.

Typ je doložen z roku 1784-1787.¹⁵⁷

3.2. Sfragistický rozbor pečeti

Na konci středověku a počátku novověku představuje užívání pečeti naprosto samozřejmou a běžnou záležitost. Čím dál více přibývá pečetitelů a nevystačí si jen s jedním typářem. Každá pečeť má svého majitele. O tom jak bude, jeho pečeť vypadat, spolurozhoduje společenské postavení majitele.¹⁵⁸

3.2.1. Pečetní typy a druhy

U biskupských pečeti se nachází několik pečetních druhů a to velká pečeť, menší pečeť, sekret a i signet.

Při rozlišování pečetních druhů vycházíme především z jejich velikosti, tvaru, pečetního obrazu a jeho ztvárnění, přítomnosti a znění legend.¹⁵⁹ Pomoci by mohla také písemnost, ke které je pečeť připojena. Více specifikovat pečeť nám také pomůže koroborace.

Od 17. století kombinace velikosti, tvaru, pečetního obrazu a podoby legendy přestává být signifikantní. Dochází ke zmenšení pečeti, dochází k tzv. unifikaci pečetních motivů. Také zde tvoří náplň heraldické motivy. Narážíme i na signety o velikosti menší než jeden centimetr s úplným opisem a vedle toho na velké pečeti s textem ve formě jednotlivých písmen doprovázejících pečetní obraz.¹⁶⁰

Velká pečeť u královéhradeckých biskupů dosahovala největších rozměrů (rozměry se pohybují okolo 50-38 mm x 40-34 mm), s nejdetailnějším provedením pečetního obrazu a také úplným pečetním opisem.

Menší pečeť je podobná té velké, jen má menší rozměr (26-20 mm x 24-19 mm) a opis zde může být zkrácen. Například u velké pečeti biskupa Sobka z Bilenberka

¹⁵⁷ SOKA Hradec Králové, Biskupský archiv, k. 52, inv. č. 1273, rok 1784-1787

¹⁵⁸ M. BOLOM-KOTARI, *Pečeti hradiských premonstrátů*, s. 70. -71.

¹⁵⁹ J. KREJČÍKOVÁ – T. KREJČÍK, *Úvod*, 9-11.

¹⁶⁰ M. BOLOM-KOTARI, *Pečeti hradiských premonstrátů*, s. 75.

můžeme vidět, že v pečetním poli je víc detailně znázorněn jeho erb, než v jeho menší pečetí,¹⁶¹ kde se nachází jen jeho srdeční štít z velké pečetí.¹⁶²

Sekretní pečeť dosahuje drobných rozměrů (20-13 mm x 18-11 mm) a má větší oválný tvar (někdy se mohlo jednat o tvar okrouhlý). U sekretních pečetí se někdy nachází opis.

Signety se tolik neliší od sekretních pečetí. Liší se pouze svými rozměry. Signety bohužel u většiny královéhradeckých biskupů nejsou dochované, ale podařilo se nám dochovat signet Jana Leopolda Haye,¹⁶³ jehož velikost dosahuje 10 x 9 mm. Je pravděpodobné, že takové rozměry měly i signety ostatních královéhradeckých biskupů.¹⁶⁴

Pečetní druhy se v užívání lišily podle právní povahy písemnosti. Pokud byla písemnosti důležitá a určená k trvalému uchování, používaly se na ni velké pečetí. Když byla méně právně závazná, tak se používal například sekret.

3.2.2. Tvar pečetí

Tvar pečetí byl dán majitelem, pečetí nebyly vázány na žádná ustanovení.¹⁶⁵ V 17. století nabírá tvarový vývoj na dynamice, proměna obsahu pečetí s sebou přináší nutnost nalézt také odpovídající formát, jehož dotvoření a ustálení je typické pro století osmnácté.¹⁶⁶ Královéhradečtí biskupové používají oválný tvar pečetí, nebo také okrouhlý tvar. Okrouhlou pečeť měl Bohumír Kapoun ze Svojkova,¹⁶⁷ Tobiáš Jan Becker,¹⁶⁸ Antonín Petr, hrabě Příchovský z Příchovic,¹⁶⁹ Jan Ondřej Kaiser rytíř z Kaisernu¹⁷⁰ a Jan Leopold Hay.¹⁷¹ Ostatní měli oválné pečetí.

¹⁶¹ NA, CGL, inv. č. 4420, rok 1666.

¹⁶² NA, AZK, inv. č. 478, rok 1660.

¹⁶³ SOKA Hradec Králové, BA, kar. 52, inv. č. 1273, rok 1784-1787.

¹⁶⁴ M. PRAJKA, *Ikonařské aspekty*, s. 37-38.

¹⁶⁵ T. KREJČÍK – J. KREJČÍKOVÁ, *Základy*, s. 239.

¹⁶⁶ M. BOLOM-KOTARI, *Pečetí hradiských premonstrátů*, s. 79.

¹⁶⁷ NA, AZK, inv. č. 1938, rok 1701.

¹⁶⁸ SOKA Hradec Králové, BA, k. 2, inv. č. 79, rok 1704-1708.

¹⁶⁹ SOKA Hradec Králové, BA, k. 46, inv. č. 1086, inv. č. 1097, rok 1763.

¹⁷⁰ SOKA Hradec Králové, BA, k. 49, inv. č. 1197, rok 1775-1776.

¹⁷¹ SOKA Hradec Králové, BA, k. 52, inv. č. 1270, rok 1780-1787.

3.2.3. Materiál

Královéhradečtí biskupové začali používat pečetní lak, kterému se říkalo španělský, který se rozšířil v 16. století.¹⁷² Používali nejčastěji červený lak, i když u Jana Leopolda Haye se nám dochovala pečeť, která je z černého španělského laku.¹⁷³ U velkých pečetí se používal včelí vosk.

3.2.4. Způsob připevnění pečeti

K pergamenu byly pečeti přivěšeny buďto na konopných provázcích nebo nitích. Jejich barva byla kombinací zeleno-bílo-červené či kombinací červeno-bílé. Dále pak pečeti byly přitištěny k papírovým písemnostem. Volil se buď nejjednodušší způsob nanesení pečetní látky na vyhrazené místo pod text, do nějž otiskli příslušný typář, nebo na pečetní látku přiložili ještě papírovou clonu a otisk pak provedli skrze ni. Ke konci 17. století byly listy u písemnosti vprostřed zpevněny tenkými různobarevnými provázky, kde byla přitištěna pečeť.¹⁷⁴ To bylo u pečeti biskupa Sobka,¹⁷⁵ Tobiáše Beckera¹⁷⁶ a u Jana Josefa z Mitrovic.¹⁷⁷ Jejich pečetě byly přitištěny na provázky,¹⁷⁸ které měly barvu modrou, žlutou, a nebo zelenou.

3.2.5. Ochranné prostředky

Ze začátku se jako ochranný prostředek používaly voskové misky, které v průběhu 17. století vyšly z módy a začala se používat dřevěná pouzdra, která se objevila v 16. století. V jiných zemích se užívaly tato dřevěná pouzdra už v 15. století. Dřevěná pouzdra měla rozměr asi okolo 45 mm v průměru. Přitištěné pečeti mohly být chráněny tak, že byly překryty papírovou clonou. Ta postupem času začala mít různé podoby a tvary. Například to byla jednoduchá obdélníková, čtvercová či kosočtvercová, a pak byla různě ozdobně vystřihovaná clona.¹⁷⁹

¹⁷² T. KREJČÍK – J. KREJČÍKOVÁ, *Základy*, s. 237.

¹⁷³ SOKA Hradec Králové, BA, k. 52, inv. č. 1270, rok 1780-1787.

¹⁷⁴ M. BOLOM-KOTARI, *Pečeti hradiských premonstrátů*, s. 88.

¹⁷⁵ NA, CGL, inv. č. 4420.

¹⁷⁶ SOKA Hradec Králové, BA, k. 4, inv. č. 90, rok 1702-1709.

¹⁷⁷ SOKA Hradec Králové, BA, k. 17, inv. č. 304, rok 1734-1735.

¹⁷⁸ Zajišťovalo to ztěžující možnost manipulace s dokumentem.

¹⁷⁹ M. BOLOM-KOTARI, *Pečeti hradiských premonstrátů*, s. 88-90.

3.2.6. Pečetní obraz

Jedná se o obsah pečetního obrazu. Ten je buď obrazový, nebo textový. Typy pečetního obrazu dělíme na několik variant. Pečetní obrazy se dělí na pět základních typů.¹⁸⁰ Dále se tady objevovaly i pečeti nápisové, které se rozšířily od 18. století u právnických osob, které představují úřady, firmy, instituce atd. U královéhradeckých biskupů se objevují pečeti erbovní, které se dále nijak systematicky nekategorizují. V pečetním poli můžeme najít volně položené erbovní znamení, jako například neúplný či úplný erb. Úplný erb je složen ze štítu s erbovním znamením, přilby, příkryvadla a klenotu. Neúplný erb je složen z erbovního štítu se znamením na štítu či jen přilby s klenotem.¹⁸¹ Heraldické prvky se objevují u církevních hodnostářů až ve 14. století. Ve středověku se u církve objevují první erby umístěné v dolní části pečetního pole, to je doloženo například u pečeti uherských (arci)biskupů. Další možností bylo situovat štít se znamením po stranách stojící či sedící postavy jako v případě pražských arcibiskupů, olomouckých, litomyšlských či vratislavských biskupů. Po ukončení husitských válek, z hlediska výtvarné kvality pečeti i jejich obsahově-symbolické hodnoty dochází k výraznému regresu, vytvářející se také erbovní znamení. Éra pro rozvoj heraldiky v rámci pečetních obrazů představuje 16. století. Užívání čím dál více menších pečeti, sekretů a signetů.¹⁸²

3.2.7. Pečetní texty

Texty na pečetích královéhradeckých biskupů doplňují pečetní obraz ve formě opisu, neboli legendy a text obíhá po obvodu pečetního pole.

Okolo 16. století se začínají vyskytovat i sekrety a signety, které neobsahují plný text, ale jen iniciály vybraných slov. Některé pečeti neobsahovaly žádný text. V novověku zaujímá místo hlavního identifikačního a pověřovacího prostředku vlastnoruční podpis, který pečeť upozaduje a odsouvá do role doplňkového nástroje.

¹⁸⁰ Pečetní obraz se dělí na typ hagiografický, věcný, fantastický, topografický a erbovní.

¹⁸¹ K. MARÁZ, *Sfragistika*, s. 33-34.

¹⁸² M. BOLOM-KOTARI, *Pečeti hradiských premonstrátů*, s. 90-98.

V 17. a 18. století nacházíme v pečetních opisech i nápisech již jen humanistickou majuskulu. Písmo se vyznačuje čistými liniemi, rovnoměrným rozvrstvením písmen, obvyklé je užívání ligatur pro spojení písmen A a E.¹⁸³

Abychom věděli, odkud máme začít číst opis, tak se objevují grafické symboly, které se oddělují od jednotlivých slov. Opis je často uvozen křížem. Toto znamení uvozuje text opisu. Také se na pečetích objevují dvojtečky a routy.¹⁸⁴

Opis většinou bývá oddělen jak od pečetního pole, tak od kraje pečeti. K tomu se používaly následující prvky: perlovce, linky, dvojlínky či trojlínky, vavřínové věnce, slavnostní řetězce, nebo také může být umístěn na pásku či pásky.¹⁸⁵

V Opisu u královehradeckých biskupů se objevuje jméno pečetitele, odkaz na Boha (Dei Gratia), titul a odkaz na diecézi Hradec Králové.

Jazykem opisů je vždy latina. Latina zůstala také vnitrořádivým a vnitrocírkevním komunikačním jazykem, univerzálním dorozumívacím prostředkem bez ohledu na původ a mateřský jazyk mluvčího.¹⁸⁶

3.2.8. Funkce pečeti

Pečeť byla většinou prostředkem věrohodnosti vlastnoručního podpisu, postupně se stávala nejdůležitějším ověřovacím prostředkem. Od 17. století začala pečeť upadat a místo ní se začaly používat otisky razítka.¹⁸⁷

Pečeť má tři základní funkce a to funkci pověřovací, uzavírací a ověřovací.

Královehradečtí biskupové nejčastěji používali funkci uzavírací, jelikož tato funkce zabezpečuje nenarušitelnost písemnosti. Pečeť měla ochránit obsah písemnosti před zfalšováním nebo před jeho zneužitím.¹⁸⁸ Používali ji z toho důvodu, že psali soukromé dopisy (korespondenci).

¹⁸³ M. BOLOM-KOTARI, *Pečeti hradiských premonstrátů*, s. 98 – 105.

¹⁸⁴ K. MARÁZ, *Sfragistika*, s. 36-37.

¹⁸⁵ Jiří, ČAREK, *Poznámky k soupisu typářů*, In: *Archivní časopis*, 23, Praha, 1973, s. 6.

¹⁸⁶ M. BOLOM-KOTARI, *Pečeti hradiských premonstrátů*, s. 105.

¹⁸⁷ M. PRAJKA, *Ikonografické aspekty*, s. 25.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 24.

3.3. Heraldická analýza

V průběhu 17. a 18. století dochází k zapomínání zásad staré heraldiky, jelikož erb se nejčastěji stává součástí dekorace, která neodpovídá požadavku zřetelnosti a jasnosti. V barokním období dochází k heraldické výtvarné produkci, která má nízkou úroveň. Dochází k takzvané přehnané stylizaci.¹⁸⁹

V církevní heraldice je základní složkou znaku štít, který pak byl v barokní době nahrazován kartuší,¹⁹⁰ aby se zde naznačilo, že nositelem štítu není válečník. U některých církevních hodnostářů, jako jsou například biskupové, kteří byli často šlechtického původu, a používali jak svůj rodový znak, tak i znak úřadu, který vykonávali.¹⁹¹ Dochází ke kombinacím znaků těchto úřadů se znaky rodovými, a to nejčastěji ve formě čtvrcení nebo polcení. Někdy to můžeme vidět i u některých církevních hodnostářů, kteří užívají přilby s klenoty. U těchto případů se jedná o úplné erby rodové.

U vysokého kléru se ve znacích vyskytuje mezi štítem a kloboukem hlavně kříž, mitra, berla a někdy také i knížecí či hraběcí koruna. Důležitou součástí církevních znaků je klobouk se šňůrkami a střapci. Podle počtu střapců se dá poznat, jaké postavení má nositel znaku v hierarchii katolické církve. Užívání štítonošů a knížecích plášťů je poměrně vzácné. U Velké pečeti biskupa Košínského¹⁹² se nám dochovaly štítonoši v podobě grifů a dále pak máme pečeť Jana Josefa z Mitrovic,¹⁹³ u které se nám dochoval znakový plášť,

Církevní heraldika je jednou z nejobtížnějších disciplín, protože v ní neplatí zásada dědičnosti, a proto je každý znak jiný. Pak někdy docházelo k tomu, že církevní hodnostáři užívali i více variant svých znaků.¹⁹⁴

U zkoumaných pečeti se převážně objevují kartuše, které jsou typické pro barokní období. Další štíty, které se objevují na pečetích je štít španělský, francouzský a renesanční.¹⁹⁵ U Tobiáše Beckera¹⁹⁶ je španělský štít proveden spíše v hranatém tvaru.

¹⁸⁹ T. KREJČÍK – J. KREJČÍKOVÁ, *Základy*, s. 24.

¹⁹⁰ Kartuše je zdobený rostlinný štít, na které může být znázorněn věcný či figurální motivy.

¹⁹¹ Královéhradečtí biskupové nepoužívali v pečetním obraze znak královéhradecké diecéze.

¹⁹² NA, FPL, inv. č. 103.

¹⁹³ SOKA Hradec Králové, BA, k. 23, inv. č. 386, 1726-1739.

¹⁹⁴ Milan, BUBEN, *Encyklopedie heraldiky*, Praha, 1999, s. 31-32.

¹⁹⁵ T. KREJČÍK, *Základy heraldiky*, Ostrava, 2008, s. 17-18.

¹⁹⁶ SOKA Hradec Králové, BA, k. 2, inv. č. 79, rok 1704-1708.

u pečeti biskupa Košína¹⁹⁷ můžeme zaznamenat navýšení polí (celkem 6 polí), což je znamením úpadkové doby. Podobně to má i velká pečeť biskupa Sobka¹⁹⁸ a biskupa Valdštejna,¹⁹⁹ jejíž štít má polí pět.

Tinkтуры jsou u některých pečeti znázorněné šrafy.²⁰⁰ To můžeme zaznamenat u biskupa Jana Adama z Mitrovic²⁰¹ a u Jana Josefa z Mitrovic.²⁰² Pokud tyto šrafy převedeme na barvy, tak jejich polcený štít byl černo-červený. Díky jejím příbuzenským vztahům, byly jejich pečeti zcela identické, až na to, že u sekretu Jana Josefa z Mitrovic²⁰³ se nacházel knížecí plášť, který byl v církevní heraldice velmi neobvyklý. Další šrafy se objevují u pečeti biskupa Košína.²⁰⁴ Tyto šrafy se objevují na orlovi, jehož pravá strana je černá a levá strana červeno-stříbrná. Šrafy se objevují i v prvním a čtvrtém poli štítu a měly by odpovídat barvě červené. U Antonína Příchovského²⁰⁵ měl jeho štít podle šrafovaní barvu červenou. Tyto barvy, které jsou znázorněny šrafy, jsou stejné s tinkturami v používaných znacích.

Heraldické figury rozdělujeme do dvou skupin. Do první skupiny patří heraldské figury, kdy je štít dělen různými čarami na pole různého geometrického tvaru. Druhá skupina jsou obecné figury, to jsou stylizované postavy, zvířata, rostliny a věci.²⁰⁶ U biskupských pečeti se objevují heraldské figury, kdy je štít například polcený, čtvrcený, dále pak se na štítě objevuje i srdeční štít, a také břevno. Také se zde objevují i obecné figury, které mají několik podkategorií. Jsou to figury přirozené, figury nadpřirozené a figury umělé. U biskupských pečeti máme dochované z přirozených figur například: lva, orla, holubici, pstruha, tři husí krky, lekno, lilii. U nadpřirozených figur máme dochované například jednorožce, který se objevuje u biskupa Košínského.²⁰⁷

¹⁹⁷ NA, FPL, inv. č. 103, rok 1728.

¹⁹⁸ NA, AZK, inv. č. 478, rok 1660.

¹⁹⁹ NA, AZK, inv. č. 32, rok 1675.

²⁰⁰ Karel František, SCHWARZENBERG, *Heraldika*, Praha, 2007, s. 49-51.

²⁰¹ SOKA Hradec Králové, BA, k. 5, inv. č. 112, rok 1719.

²⁰² SOKA Hradec Králové, BA, k. 23, inv. č. 386, 1726-1739.

²⁰³ SOKA Hradec Králové, BA, k. 24, inv. č. 304, rok 1734-1735.

²⁰⁴ SOKA Hradec Králové, BA, k. 11, inv. č. 215, rok 1725-1726.

²⁰⁵ SOKA Hradec Králové, BA, k. 46, inv. č. 1086, inv. č. 1097.

²⁰⁶ M. BUBEN, *Heraldika*, s. 20-35.

²⁰⁷ NA, FPL, inv. č. 103.

V erbech jsou využity biskupské klobouky, které jsou se šesti střapci. U Valdštejna²⁰⁸ a Příkladovského²⁰⁹ jsou doloženy arcibiskupské klobouky s deseti střapci. U jedné z pečeti biskupa Haye²¹⁰ jsou doložené dvě turnajové přilby, které jsou doplněny náhrdelníky. Dále se zde objevují klenoty s příkrývadly, které jsou velice prokreslené. Stejně tak je to u pečeti biskupa Jana Ondřeje z Kaisernu.²¹¹

Mezi štítem a kloboukem můžeme u některých biskupů vidět hraběcí korunu či knížecí čepici. Je to z toho důvodu, že biskupové pocházeli ze vznešených rodů, které měli titul hrabě, nebo kníže, proto se tyto předměty objevovaly na jejich pečetních obrazech. Dále je pak erb doplněn pontifikáliemi (berla a mitra), což je typické pro církevní heraldiku.

3.4. Porovnání pečeti královehradeckých biskupů s jejich erbovními znaky. A porovnání pečeti královehradeckých biskupů s pečetěmi biskupů olomouckých a s pečetěmi hradiských opatů.

Některé pečetní obrazy se liší od těch používaných ve znacích, jako například u biskupa Sobka.²¹² Na jeho běžném užívaném erbu nejsou zobrazována tři zlatá jablka sv. Michala,²¹³ kdežto na pečetním obraze jsou vyobrazena. V pečetním obraze biskupa Valdštejna²¹⁴ se zase neobjevuje turnajská přilba s klenotem, který je ve tvaru křídel, která jsou otočená doleva. Biskup Talmberk²¹⁵ má ve svém poli nad lekny korunu, na pečetním obraze koruna chybí. Další biskupové například bratři Jan Adam²¹⁶ a Jan Josef z Mitrovic²¹⁷ měli přímo identické erby, na kterých měli oba turnajské přilby, na pečetním obraze turnajské přilby chybí, jinak jsou pečetní obrazy stejné až na to, že u

²⁰⁸ NA, AZK, inv. č. 32.

²⁰⁹ SOKA Hradec Králové, BA, k. 46, inv. č. 1086, inv. č. 1097.

²¹⁰ SOKA Hradec Králové, BA, k. 52, inv. č. 1270, inv. č. 1273.

²¹¹ SOKA Hradec Králové, BA, k. 49, inv. č. 1197, rok 1775-1776.

²¹² NA, AZK, inv. č. 478.

²¹³ Karel František, SCHWARZENBERG, *Heraldika*, s. 136.

²¹⁴ NA, AZK, inv. č. 32.

²¹⁵ NA, FP-L, inv. č. 93, rok 1697.

²¹⁶ SOKA Hradec Králové, BA, k. 9, inv. č. 165, rok 1714-1715.

²¹⁷ SOKA Hradec Králové, BA, k. 14, inv. č. 282, rok 1739.

Jana Josefa se objevuje plášť. U biskupa Košínského²¹⁸ chybí na pečetním obrazu korunovaná hlava anděla. U pečetního obrazu biskupa z Kaysernu²¹⁹ najdeme v levém poli zkosená břevna, kdežto na jeho erbu běžně používaném najdeme v jeho levém poli holubici natočenou hlavou dolů s roztaženými křídly.²²⁰ Velmi zajímavým pečetním obrazem je erb biskupa Kapouna ze Svojkova, který na pečeti používá svůj polepšený znak rodu Kapounů, namísto původního znaku rodu, který se skládal jen z polceného štítu. Na pečetním obrazu je kartuše v podobě čtvrceného španělského štítu s polceným srdečním štítem. Ten je korunován pohanskou korunou a je lemovaný vavřínovým věncem, který drží do středu obrácení korunování dvojocasí lvi jednotlivých polí hlavního štítu. Ve špici je viděn korunovaný dvouocasí lev, na jehož boku jsou tři granáty.²²¹

Dále se budou pečeti královéhradeckých biskupů porovnávat s pečeti opatů hradiských premonstrátů ze 17. a 18. století. Některé velké pečeti opatů se liší svými tvary, například pečeť má buďto osmiboký tvar, nebo také pak používali i tvary okrouhlé či oválné. Jak u biskupů, tak i u opatů se objevují kartuše, ovšem u biskupů se místo kartuší objevují i štít španělský a francouzský. Dále co by jejich pečeti mohly mít společné je to, že jsou na všech vyobrazeny mitry, berle a klobouky. Jedná se o tzv. pontifikálie či insignie, které jsou dány podle liturgických prepisů. Dokonce se objevují na velkých pečeti, sekretů a signetů kolčí přilba s příkrývadly, kdežto u královéhradeckých biskupů se nám objevují turnajské přilby. U pečeti biskupů si můžeme také všimnout, že jejich štítu jsou korunované knížecí, nebo hraběcí korunou, kdežto u opatů nejsou žádné koruny.²²² To je možná proto, že biskupské erby vycházejí z jejich rodových erbů, kdežto opati si volili libovolně své erby a zapojovali své rodové znaky, jen pokud byli urozeného původu. To platí i o figurách, které se opatům objevují v poli, bývají tam vyobrazení svatí (např. sv. Štěpán), dále jsou to pak vcelku identické figury s těmi biskupskými. Jako je například vyobrazení lva ve skoku nebo lilie.²²³

²¹⁸ NA, FPL, inv. č. 103.

²¹⁹ SOKA Hradec Králové, BA, k. 49, inv. č. 1197.

²²⁰ J. CROY, *Královéhradečtí biskupové*, s. 22.

²²¹ Jan, ŽUPANIČ, *Záhadný původ barona Kapouna aneb těžký život rakouského úředníka*, In: *Historický obzor*, I. - II., 2005, s. 29.

²²² Na dosažení opatské hodnosti, nebylo potřeba mít šlechtický titul.

²²³ Lev ve skoku se objevuje z toho důvodu, že je to znak České země a lilie by mohla být z toho důvodu, že je to odkaz na Pannu Marii, která znázorňuje čistotu.

M. BOLOM-KOTARI, *Pečeti hradiských premonstrátů*, s. 176-209.

Královéhradecké biskupské pečeti se budou dále srovnávat s pečetěmi olomouckých biskupů ze 17. a 18. století. Ve druhé polovině 17. století je vidět vliv barokního stylu, který se snaží o dekorativnost erbu, který se navíc obohatil o břevno, provázané špicemi. Pečeti olomouckých biskupů jsou taška z kompozice identické s pečeti královéhradeckých biskupů. To můžeme například pozorovat na pečeti biskupa Wolfganga Hannibala ze Schrattenbachu, na jehož pečeti je vyobrazena kartuše, která nese srdeční štít, kde je znázorněn jeho rodový erb, v hlavním erbu se nachází znak olomoucké diecéze. Královéhradečtí biskupové nepoužívají znak královéhradecké diecéze ve svém štítě. Dále na pečeti biskupa Wolfganga můžeme vidět na kartuši kříž, vpravo ven otočená berla, vše je pak převýšeno biskupským kloboukem. Opis je oddělen čarou a pečeť je orámovaná vavřínovým věncem. Podobná kompozice se objevuje u ostatních olomouckých biskupů.

3.5. Typy písemností

Pečeť (sfragistika) má velmi blízko k písemnostem (diplomatice), jelikož pečeť a listina tvořily nedílnou jednotu a písemnosti díky tomu nabývaly plné věrohodnosti po připojení jednotlivé pečeti. Tento jejich vztah je pro ně vzájemně přínosný, jelikož sfragistika poskytuje diplomatice informace o finálním procesu zlistinění a diplomatika je zase nápomocná tím, že datovaná a nedatovaná listina určuje poměrně přesně časové zařazení pečeti.²²⁴ Nejprve si řekněme něco o vývoji typu písemnosti v 17. a 18. století a dále se bude zabývat písemnostmi královéhradeckých biskupů, ke kterým byla připojena pečeť

Po bělohorské době došlo k tomu, že nekatolické církve nemohli oficiálně fungovat a lidé se k nim nemohli hlásit, zůstala jen římsko-katolická, která byla u nás jedinou uznávanou církví. To představovalo velký vrůst církevní agendy. Díky tomu vznikly kancelářské pomůcky či spisů. Dále jsou vedeny úřední knihy, což jsou především matriky kněžských ordinací. Po starém způsobu jsou vedeny i knihy nálezů a rozsudky konsistorního soudu, knihy přísah atd.

²²⁴ J. KREJČÍKOVÁ – T. KREJČÍK, *Úvod*, s. 5.

Arcibiskupové a biskupové nejčastěji vydávali listiny o kněžském svěcení zvané formáty, potvrzení duchovních k beneficiím zvané konfirmace, listy propouštěcí z diecézí zvané littera dimissoriales a dále bylo udělování jurisdikce a fakult (právo křtít, zpovídat a oddávat). Některé fakulty měly i formu dekretu, vydávaných jménem arcibiskupské konzistoře. Koncem 17. století byly listy a listiny v podobě formuláře a jejich znění se ustálilo. Dále byly vydávány instrukce a nařízení, která byla vydávána ve formě tištěných patentů. Dokonce arcibiskup Harrach vydal tzv. Synodní ustanovení, které nahrazovalo schůzky duchovenstva ve formě tzv. jarních patentů.²²⁵

Královéhradečtí biskupové vydávali v 17. a 18. století různé typy písemnosti, jako byly například:

1) Pastýřské listy

Kancelářské písemnosti podávají pouhé sdělení. Je jednodušší svou formu než listina.²²⁶ Jedná se o dopis biskupa Jana Ondřeje z Kaysernu, který je určen věřícím či kněžím. (1775-1776).

2) Dekrety

Písemnost, která je formálně jednoduchá a vydává se v objektivní formě jménem vydavatele a bez podpisu.²²⁷ Objevuje se i v řadě specializovaných druhů písemnosti.²²⁸ Ten se zachoval v podobě dekretu královéhradeckého biskupa Václava Františka Karla z Košína o velikonoční zpovědi (1725).

3) Kvitance

Jednalo se o přijetí peněz ze solní poklady pro královéhradecké biskupství (jednalo se o 23 000 zl.). Toto přijetí finančního obnosu mělo varabilní podobu, která závisí na kvitanové sumě a na osobě plátce. Kvitance potvrzují příjem finančního obnosu.²²⁹

4) Fundační listina:

Tato listiny obsahovaly údaje o věnované peněžní částce, která byla zajištěna nemovitostí nebo úrokem. Byl to jeden ze základních prostředků, kterým církev

²²⁵ Jindřich ŠEBÁNEK – Zdeněk FIALA – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Česká diplomatika do roku 1848*, Praha, 1984, s. 270-271.

²²⁶ I. HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – R. NOVÝ, *Vademecum*, s. 206.

²²⁷ Srov. ŠEBÁNEK, J., FIALA, Z., HLEDÍKOVÁ, Z., *Česká diplomatika*, s. 222-223.

²²⁸ Tamtéž, s. 198.

²²⁹ M. BOLOM-KOTARI, *Pečeti hradiských premonstrátů*, s. 135.

získávala majetek.²³⁰ To se může týkat listiny, kdy litoměřický biskup získal 22 000 zlatých od Kongregace pro šíření víry pro biskupský seminář v Hradci Králové. Nebo smlouva mezi biskupem Sobkem a opatem břevnovského kláštera Tomášem.

5) Písemnosti papežské kanceláře:

Královéhradecký biskup vyhláší listinu papeže Klementa XII. Z 3. prosince 1734 o jubilejním létě a odpustcích.

6) Instrukce/ Ustanovení

Jedná se o písemnou směrnici vymezující způsob činnosti a kompetence určitého úřadu a či úřední osoby.²³¹ Například je dochováno ustanovení pražského arcibiskupa Antónína Petra, hraběte Příchovskeho, který ustanovuje Jana Ondřeje Kaisera, jako světicího biskupa pražské arcidieceze, biskupa themiscyrenského, kanovníka-scholastika metropolitní kapituly kostela pražského, děkana kolegiálního kostela sv. Kosmy a Damiana ve Staré Boleslavi, generálního vikáře in spiritualibus a oficiálem.

7) Ostatní písemnosti

Dále se dochovala různá korespondence, která řeší například různé spory biskupů, jako byl například spor mezi Janem Adamem z Mitrovic, který byl jmenován biskupem litoměřickým a jeho nástupcem v Hradci Králové Václavem Františkem z Košína. Byl to spor ohledně důchodů královéhradeckého biskupství. Dále se to byla i korespondence s pražským arcibiskupem ohledně výstavby biskupské rezidence a kanovníckých domů v Hradci Králové.

²³⁰ Ladislav, HOLOUBEK, *Vybrané ukázky z církevní diplomatiky po r. 1526 se zvláštním zřetelem ke královéhradecké diecézi*, Studijní pomůcka pro studenty KVPFA FF UHK, s. 5-6.

²³¹ I. HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – R. NOVÝ, *Vademecum*, s. 201.

Závěr

Cílem práce bylo shromáždit pečete královéhradeckých biskupů od založení diecéze až po konec 18. století. Následně pak udělat sfragistický a heraldický rozbor pečeti a na základě tohoto rozboru zhodnotit možnosti studia novověkých pečeti.

U všech pečeti královéhradeckých biskupů se podařilo udělat sfragistický rozbor, u žádné z pečeti se neobjevil z tohoto hlediska žádný problém. Zajímavým exemplářem byla pečeť Jana Leopolda Haye, která byla z černého pečetního laku. Toto zbarvení se moc často nevyskytovalo. Heraldický rozbor byl už poměrně náročnější, jelikož některé pečetní obrazy nejdou dobře identifikovat. Štíty u některých biskupů byly rozdělovány na více polí a figury jsou čím dál více přirozené,²³² to znamená bez předepsané heraldické stylizace. Většina erbů, které se objevovaly v pečetním obraze, se podobala znakům, tak jak byly popsány heraldikem Pavlem R. Pokorným v článku, nebo byly znázorněny v knize od Jany Croy. Našla se tady výjimka u pečeti biskupa Bohumíra Kapouna ze Svojkova, na jehož pečetním obraze se užívá polepšený znak Kapounů ze Svojkova z roku 1644. Jednotlivé pečete jsme porovnali s pečeti olomouckých biskupů a s pečeti hradiských premonstrátů. Zatímco pečete olomouckých biskupů měly z hlediska církevní heraldiky velmi podobnou kompozici jako pečete královéhradeckých biskupů, pečete hradiských premonstrátů se poněkud lišily. Jelikož se jedná o řád, objevují se na jejich štítech, na rozdíl od pečeti královéhradeckých biskupů, patroni tohoto řádu (např. sv. Štěpán).

Podařilo se nashromáždit 21 pečeti ze Státního okresního archivu Hradec Králové a z Národního archivu. Některé pečeti jsou připojené k pergamenovým písemnostem a dají se vyhledat na webové stránce www.monasterium.net. Ostatní pocházejí z aktového materiálu. U třech biskupů se nepodařilo najít ani jednu pečeť, buďto byly zničené, nebo nebyl dohledán materiál, kde by mohla být pečeť přitištěna. Je pravděpodobné, že bychom našli pečeti královéhradeckých biskupů i v jiných archivech (například v korespondenci, kde jsme našli většinu těchto pečeti). V aktovém materiálu není snadné najít novověké pečeti, jelikož se nenacházejí v archivní pomůcce (inventáři).

²³² Martina, VOLŠANSKÁ, *Pečetní sbírka z Rodinného archivu Šliků* [online]. Hradec Králové, 2016 [cit. 2021-07-01]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/mxnj4w/>, s. 33.

Proto si badatel musí objednat veškerý materiál a tento materiál prohledat. Toto bádání je časově velmi náročné, tudíž i studium těchto pečetí nemusí být z tohoto důvodu tolik žádané. Nebylo by od věci, kdyby se v těchto pomůckách začalo psát, že se tam nachází pečeť. Novověké pečeti navíc nejsou tolik probádány, existují o nich velmi málo publikací, na rozdíl od středověkých pečetí, které jsou z ikonografického hlediska zajímavější než novověké.²³³ Je to možná tím, že novověké pečeti jsou menší a objevují se na nich většinou už jen heraldické motivy, navíc heraldika v novověku byla na pokraji úpadku.²³⁴ Přesto by se novověké pečeti neměly podceňovat, jelikož se nám podařilo nashromáždit pár nádherných exemplářů, které dokazují, že novověké pečeti jsou stejně hodnotné, jako o ty středověké. Během bádání jsme se setkali i s jinými pečetěmi, než s těmi biskupskými. Biskupové vedli korespondence se šlechtou a dalšími významnými lidmi, díky čemuž můžeme porovnat, jak se od sebe lišila církevní a šlechtická pečeť a co mají společného. Zde by se dalo na tuto bakalářskou práci navázat a pokračovat v tomto odvětví. Případně by bylo možné zkoumat pečeti královéhradeckých biskupů do dnešní doby.

²³³ J. KREJČÍKOVÁ – T. KREJČÍK, T., *Základy*, s. 24-25.

²³⁴ M. BOLOM-KOTARI, *Ecclesiastical sigillography in the Czech Republic*, s. 23.

Prameny a literatura

Seznam pramenů

- Národní archiv, Česká finanční prokuratura Praha – listiny, inv. č. 103, rok 1728.
NA, FP-L, inv. č. 93, rok 1697.
Národní archiv, Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II., inv. č. 32, rok 1681.
NA. AZK, inv. č. 478, rok 1660.
NA, AZK, inv. č. 1938, rok 1701.
Národní archiv, České gubernium – guberniální listiny, inv. č. 4420, rok 1666.
Státní okresní archiv Hradec Králové, Biskupský archiv, k. 2, inv. č. 74, rok 1689, inv. č. 79, rok 1704-1708.
SOKA Hradec Králové, Biskupský archiv, k. 4, inv. č. 90, rok 1702-1709.
SOKA Hradec Králové, Biskupský archiv, k. 5, inv. č. 112, rok 1719.
SOKA Hradec Králové, Biskupský archiv, k. 9, inv. č. 163, rok 1729, inv. č. 165, rok 1714-1715.
SOKA Hradec Králové, Biskupský archiv, k. 10, inv. č. 199, rok 1725, inv. č. 205, rok 1722-1726.
SOKA Hradec Králové, Biskupský archiv, k. 11, inv. č. 215, rok 1725-1726.
SOKA Hradec Králové, Biskupský archiv, k. 14, inv. č. 278, rok 1735, inv. č. 282, rok 1739.
SOKA Hradec Králové, Biskupský archiv, k. 17, inv. č. 304, rok 1734-1735.
SOKA Hradec Králové, Biskupský archiv, k. 23, inv. č. 386, rok 1726-1739.
SOKA Hradec Králové, Biskupský archiv, k. 24, inv. č. 389, rok 1750-1752.
SOKA Hradec Králové, Biskupský archiv, k. 46, inv. č. 1086, rok 1757, inv. č. 1097, rok 1763.
SOKA Hradec Králové, Biskupský archiv, k. 49, inv. č. 1197, rok 1775-1776.
SOKA Hradec Králové, Biskupský archiv, k. 52, inv. č. 1270, rok 1780-1784, inv. č. 1273, rok 1784-1787.

Literatura

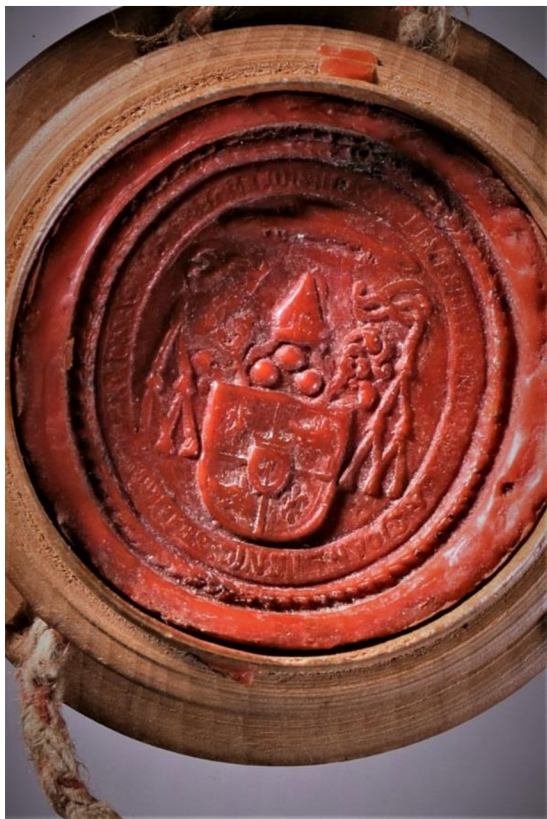
- BLÁHA, Radek, Kolektiv autorů, *Hradec Králové*, Praha, 2017.
- BOLOM-KOTARI, Martina, *Ecclesiastical sigillography in the Czech Republic: current situation, themes and perspectives*. *Revista Portuguesa de História* 48, 2017.
- BOLOM-KOTARI, Martina, *Pečeti hradiských premonstrátů v pozdním středověku a raném novověku*, Červený Kostelec, 2015.
- BUBEN, Milan, *Encyklopedie heraldiky*, Praha, 1999.
- BUBEN, Milan, *Heraldika*, Albatros, 1986.
- CROY, Jana, *Královehradečtí biskupové a jejich rezidence*, Hradec Králové, 2014.
- ČAREK, Jiří, *Poznámky k soupisu typářů*, In: *Archivní časopis*, 23, Praha, 1973.
- FRANCEK, Jindřich, JAKL, Jan, *Biskupové královehradečtí*, Hradec Králové, 1990.
- HLAVÁČEK, Ivan, JAŠPAR, JAROSLAV, NOVÝ, Rostislav, *Vademecum pomocných věd historických*, H+H, 1994.
- HOLOUBEK, Ladislav, *Vybrané ukázky z církevní diplomatiky po r. 1526 se zvláštním zřetelem ke královehradecké diecézi*, Studijní pomůcka pro studenty KVPFA FF UHK.
- HRUBÝ, Vladimír, *Královehradecká diecéze*, Hradec Králové, 1994.
- KREJČÍKOVÁ, Jarmila, KREJČÍK, Tomáš, *Typologie pečeti olomouckých biskupů a arcibiskupů 12-19. století*, In: *Sborník příspěvků III. Setkání genealogů a heraldiků*, Ostrava, 1986.
- KREJČÍKOVÁ, Jarmila, KREJČÍK, Tomáš, *Úvod do české sfragistiky*, Ostrava, 1989.
- KREJČÍK, Tomáš, *Základy heraldiky*, Ostrava, 2008.
- KREJČÍK, Tomáš, KREJČÍKOVÁ, Jarmila, *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*, Praha, 1987.
- MARÁZ, Karel, *Sfragistika, Studijní texty pro posluchače pomocných věd historických a archivnictví*, Masarykova Univerzita Brno, 2014.
- MIKAN, Jaroslav, *Vznik a počátky hradeckého biskupství*, Hradec Králové, 1946.
- PAKOSTA, Oldřich, *Pečeti litomyšlských biskupů*, Litomyšl, 2001.
- PAKOSTA, Oldřich, *Typologie pečeti litomyšlských sídelních biskupů*, Litomyšl, 2017.
- PETRÁČEK, Tomáš, *Církev, biskupové a jejich rezidence*, In: *Biskupská rezidence v Hradci Králové*, Hradec Králové, 2010.

- POKORNÝ, Pavel R., *Znaky královehradeckých biskupů*, In: Chrám Svatého Ducha a královna Eliška Rejčka v Hradci Králové - historická tradice v dějinách města od chrámu ke katedrále 1308-2008, Ústí nad orlicí, 2009.
- PRAJKA, Miroslav, *Ikonařské aspekty církevní sfragistiky na Moravě v 18. a 19. století*, [online], Olomouc, 2011, [cit. 2021-04-12].
- RICHARD, Nicolas, *Proč v Čechách v 17. století založit novou diecézi?*, In: 350 let královehradecké diecéze, POLEHLA, Petr (ed.), Červený Kostelec, 2015.
- SCHWARZENBERG, Karel František, *Heraldika*, Praha, 2007.
- SCHWARZENBERG, Karel František, *Heraldika*, Uherské Hradiště, 1992.
- SOLAŘ, Jeronym Jan Nepomucký, *Dějepis Hradce Králové nad Labem a biskupství hradeckého*, Praha, 1868.
- SRP, Zdeněk, *Královehradecké biskupství v proměnách staletí*, Hradec Králové, 2005.
- SYROVÁ, Lucie, *Česká sfragistická literatura mezi lety 1989 – 2013*, [online], Hradec Králové, 2015, [cit. 2021-05-02].
- ŠEBÁNEK, Jindřich, FIALA, Zdeněk, HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Česká diplomatika do roku 1848*, Praha, 1984.
- VOJTÍŠKOVÁ, Jana, *Vztah města a královehradeckého biskupství v době jeho založení*, In: 350 let královehradecké diecéze, POLEHLA, Petr (ed.), Červený Kostelec, 2015.
- VOLŠANSKÁ, Martina, *Pečetní sbírka z Rodinného archivu Šliků*, Hradec Králové, 2016.
- ŽUPANIČ, Jan, *Záhadný původ barona Kapouna aneb těžký život rakouského úředníka*, In: Historický obzor, I. - II., 2005.

Přílohy

1) Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberka

Velká pečeť

Menší pečeť

2) Jan Bedřich z Valdštejna

Velká pečeť

3) Jan František Kryštof, svobodný pán z Talmberka

Velká pečeť

Menší pečeť

4) Bohumír Kapoun ze Svojkova

Menší pečeť

5) Tobiáš Jan Becker

Sekret

6) Jan Adam Bernhard hrabě Vratislav z Mitrovic

Menší pečeť 1

Menší pečeť 2

7) Václav František Karel Košínský svobodný pán z Košína

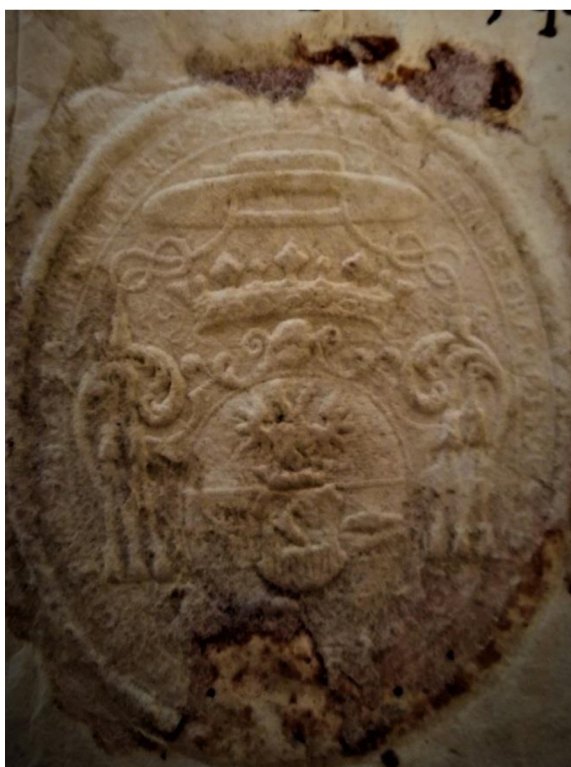
Velká pečeť

Menší pečeť 1

Menší pečeť 2

8) Jan Josef hrabě Vratislav z Mitrovic

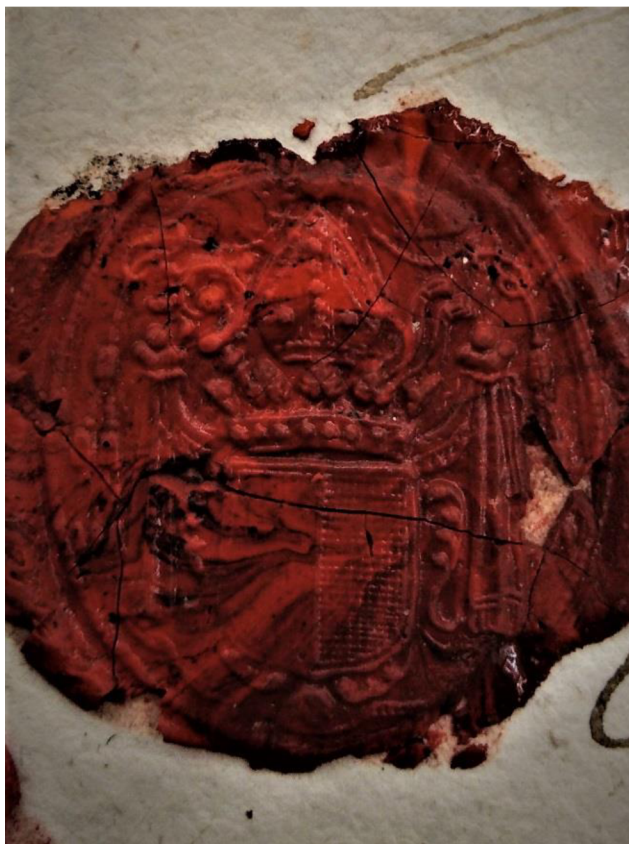
Menší pečet' 1

Menší pečet' 2

Sekret 1

Sekret 2

9) Antonín Petr, hrabě Příchovský z Příchovic

Menší pečeť

10) Jan Ondřej Kaiser rytíř z Kaisernu

Menší pečeť

11) Jan Leopold Hay

Sekret 1

Sekret 2

Signet 1

